

GENERAL AUGUSTO PINOCHET’NİN *EL DIA DECISIVO* İSİMLİ ESERİNE GÖRE BİR DARBENİN ANATOMİSİ VE ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ

Nurdan Selay BEDİR ¹

Öz

Bu çalışmada, darbeler coğrafyası olarak nitelendirilebilecek Latin Amerika’da öne çıkan darbelerden biri olan 1973 Şili Darbesi ele alınmaktadır. Bu darbenin, bizzat darbe lideri ve ülkeyi 17 yıl dikta rejimi altında yöneten Augusto Pinochet’nin perspektifinden –El Dia Decisivo isimli kitabı esas alınarak ve onun dilinden– analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Literatürde darbelerin devrilen hükümetler ve mağdur edilenler açısından değerlendirilmeleri söz konusu olmakla beraber bu metin, genel olarak darbe failinin perspektifine özel olarak ise failin söyleminde inşa ettiği meşrulaştırıcı dil yapılarına odaklanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, Pinochet’nin kendini nasıl konumlandığı, söylem düzeyinde nasıl bir meşruiyet zemini kurduğu eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelemektedir. Diğer bir deyişle, Pinochet’nin Marksizm’e yönelik eleştirilerinin ve görüşlerinin sebepleri, ülkeyi darbeye götüren koşulların ve Allende hükümetinin eksiklikleri ile aksaklıklarının ne olduğu, neden darbe yaptığı, başka yöntem olup olmadığı gibi sorulara Pinochet’nin verdiği yanıtlardan, yaşadığı olaylar ile deneyimlerinden ve öne sürdüğü gerekçelerden hareketle bir darbe anatomisi yapılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda çalışmada öncelikle Pinochet’nin Marksizm hakkındaki görüşleri, sonrasında Allende yönetimine ilişkin düşünceleri ve tutumu, son olarak ise kendi gerekçelendirmeleriyle birlikte Pinochet’nin dilinden darbe günü anlatılmaktadır. Pinochet’ye göre Marksist ideoloji, ekonomik kaos yaratmak, bireysel özgürlükleri baskılamak ve toplumsal yapıyı bozmak amacıyla hareket etmektedir. Bu bağlamda, çalışmada Şili’deki darbenin yalnızca bir siyasal iktidar değişimi değil, aynı zamanda ideolojik bir çatışmanın sonucu olduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Augusto Pinochet, Askeri Darbe, Marksizm, Salvador Allende, Şili.

JEL Sınıflandırılması : N46, N96, Y6.

¹ Araştırma Görevlisi Doktor, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, n.selaybedir@gmail.com, n.selaybedir@ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6099-1438

THE ANATOMY OF A COUP AND CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS BASED ON GENERAL AUGUSTO PINOCHET'S BOOK *EL DIA DECISIVO*

Abstract

This study focuses on the 1973 Chilean coup, one of the most prominent coups in Latin America, the geography of coups. It aims to analyse this coup from the perspective of Augusto Pinochet, the leader of the coup, who ruled the country under a dictatorial regime for 17 years, based on his book "El Dia Decisivo." While the literature provides assessments of coups from the perspectives of the overthrown governments and the victims, this text examines the coup perpetrator's perspective in general and, more specifically, on the legitimising language structures constructed in the perpetrator's discourse. To this end, this text examines how Pinochet positioned himself and how he established a basis for legitimacy at the level of discourse using critical discourse analysis method. In other words, it aims to make an anatomy of the coup based on Pinochet's responses to questions such as the conditions that led the country to the coup, the reasons for the coup, and whether there was another method. In this direction, the study first explains Pinochet's criticisms and views on Marxism, then his thoughts and attitude towards the Allende administration, and finally the day of the coup with his own justifications. According to Pinochet, Marxism acted to create economic chaos, suppress individual freedoms and disrupt the social structure. In this context, the study emphasises that the coup was not only a political change of power but also the result of an ideological conflict.

Keywords : Augusto Pinochet, Chile, Marxism, Military Coup, Salvador Allende.

JEL Classification : N46, N96, Y6.

GİRİŞ

Askeri darbeler, siyasi tarihin her uğrağında sıkça karşımıza çıkan son derece yaygın olgulardır. En basit tanımı ile askeri darbe, bir ülkede silahlı kuvvetlerin ülke yönetimine el koymasudur. Kendisine iç ve dış tehditlere karşı ülkenin savunucusu ve koruyucusu gibi roller atfeden asker/ordu, siyasi hükümetlerin ekonomik, siyasal, toplumsal sorunları çözmede başarısız oldukları iddiasıyla kendinde duruma müdahale etme hakkı görür. Bununla birlikte, darbeler emperyalist devletlerin az gelişmiş veya gelişmekte olan devletler üzerindeki amaçlarını hayata geçirmek için kullanacakları enstrümanlar sunup fırsatlar da yaratabilir. Dolayısıyla tarih sahnesinde pek çok ülkede –iç veya dış kaynaklı– darbe örneklerine rastlanmakta ve başta Arjantin, Şili, Yunanistan, Türkiye olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde söz konusu darbelere 20. yüzyıl boyunca sıkça şahit olunmaktadır. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler disiplinlerinde yoğunlukla incelenip tartışılan darbe olgusuna bakış ise, genelde devrilen açısından ve eleştirel bir yaklaşımla değerlendirilmektedir. Benzer şekilde, darbeyi gerçekleştiren faillerin motivasyonlarının iktidarı ele geçirme arzularından ileri geldiği argümanı da kabul görmektedir.

Bu çalışma özelinde, darbeler coğrafyası olarak nitelendirilebilecek Latin Amerika'nın belki de en şiddetli darbesi² olan, 1973 Şili Darbesi ele alınmaktadır. Literatürde darbelerin devrilen hükümetler ve mağdur edilenler açısından ele alınması söz konusuysa bu metin, darbe failinin perspektifini merkeze almaktadır. Bu çalışmada sadece tarihsel bir anlatıya değil, aynı zamanda metinsel ve ideolojik çözümlemeye de odaklanılmaktadır. Bu bağlamda Augusto Pinochet'nin³ *El Dia Decisivo* (Kritik Gün) adlı otobiyografik eserinde kurduğu söylem, darbenin meşrulaştırılması bağlamında analiz edilmektedir. Söz konusu kitap, 1973 darbesini konu edinerek kurgusal bir gazeteciyle yapılan uzun bir röportaj

² Chasteen'in (2012: 330) ifadesiyle: "Şili'deki darbe Latin Amerika tarihinde en kanlı olandır."

³ Tam adı *Augusto José Ramón Pinochet Ugarte*'dir. 1915 yılında doğmuş, 2006 yılında ise kalp krizi geçirerek ölmüştür. Şilili darbeci olarak bilinir ve Salvador Allende'nin hükümetini askeri darbe ile devirerek 11 Eylül 1973'ten 11 Mart 1990'a kadar Şili'yi dikta rejimi ile yönetmiştir. 1 yıl 3 ay kadar Cunta Hükümeti Başkanı olarak görev yaptıktan sonra 17 Aralık 1974 yılında Şili'nin 30. Cumhurbaşkanı olmuştur (Pilon, 2023). Loveman'in (2001: 6) ifadesiyle, Pinochet bazılarının hafızasında bir kahraman olarak kalırken, diğerleri için binlerce Şili'ye ölüm, işkence ve sürgün emri veren ve kolonyal dönemden beri Şili'de iktidara sahip olanların yararlandığı cezasızlığın tadını çıkaran bir zalimdi.

şeklinde özenle hazırlanmıştır. Pinochet, hayat hikayesini yeniden kurgulayıp süslerken kendisini tutarlı bir anti-komünist ve sağlam fikirlere sahip bir adam olarak tasvir etmiştir (Muñoz, 2008: 28). Bu doğrultuda bu makale, Pinochet'nin dünya görüşünü, Marksizm karşıtı duruşunu ve sebeplerini, ülkeyi darbeye götüren koşulları, Allende hükümetine yönelik eleştirilerini ve darbe kararını nasıl gerekçelendirdiğini incelemektedir. Ülkenin ekonomik, siyasal, toplumsal çıkmazlarına darbe haricinde başkaca bir çıkış yolu olup olmadığı sorusuna Pinochet'nin verdiği yanıtlardan, yaşadığı olaylar ile deneyimlerinden ve öne sürdüğü gerekçelerden hareket ederek bir darbe anatomisi yapılması hedeflenmektedir. Darbe failinin perspektifinden kesitler sunabilmek amacıyla ise söyleminde inşa ettiği ve/veya etmeye teşebbüs ettiği meşrulaştırıcı dil yapılarına yer verilmektedir. Pinochet'nin kendini nasıl konumlandığı, söylem düzeyinde nasıl bir meşruiyet zemini kurduğunu incelenmektedir. Yöntem olarak ise eleştirel söylem analizine başvurulmaktadır.

Eleştirel söylem analizi, dil kuramlarını sosyal bilimler kuramları ile ilişkilendirmeyi amaçlayan, toplumu söylemler aracılığıyla inceleyen, söylemin toplumsal bağlamda nasıl işlediğini merkeze alan, söylemleri tarihsel, sosyopolitik ve kültürel temellerini analiz ederek bağlamsallaştıran bir yaklaşımlar bütünüdür. Eleştirel söylem analizinde söylem, yalnızca dilsel ya da iletişimsel bir yapı olarak değil, aynı zamanda toplumsal pratiklerin ve zihinsel temsillerin bir bileşeni olarak ele alınır. Bir başka deyişle, söylem ve dil diyalektik bir ilişki içinde görülür; toplumsal yapılar söylemi etkilerken, söylem de toplumsal yapıyı etkiler (Flowerdew & Richardson, 2020: 2). Dilsel yapıların çözümlemesiyle birlikte, söylemin üretim ve alımlanma süreçleri, tarihsel bağlamı ve toplumsal yapılarla ilişkisi birlikte değerlendirilir.

Söz konusu yaklaşımlar, her biri kendine özgü ama aynı zamanda birbiri ile örtüşen yöntemlere sahiptir. Bu yaklaşımlardan⁴ öne çıkan bazıları, *Söylem-Tarihsel Yaklaşım* (Ruth Wodak), *Sosyo-Bilişsel Yaklaşım* (Teun van Dijk), *Diyalektik-İlişkisel Yaklaşım* (Norman Fairclough), *Foucaultcu Söylem Çözümlemesi* (Siegfried Jäger ve Florentine Maier) ve *toplumsal uygulama veya Toplumsal Aktörler Yaklaşımı* (Theo van Leeuwen)'dır (Flowerdew & Richardson, 2020: 2). Teun van Dijk (1995, 1999, 2010, 2014, 2017), ideoloji ve iktidar ilişkilerine odaklanıp söylemin bilişsel, toplumsal ve söylemsel boyutlarını bir arada ele alırken, etnik önyargıların ve ırkçılığın söylem yoluyla nasıl yeniden üretildiğini analiz eder. İdeolojiler aracılığıyla gücün kötüye kullanılması ve eşitsizlik konularına da yönelir. Ona göre biliş, söylem çalışmalarının eksik yönünü oluşturur ve söylemsel yapılar ile toplumsal yapılar arasındaki ilişkiye aracılık bireysel ve toplumsal bilişin ara yüzü (*interface*) aracılık etmektedir (Wodak, 2011: 60). Norman Fairclough (2009, 2015, 2023; 1985), eleştirel söylem çözümlemesini, bir yandan toplumsal ve kültürel değişimler üzerine yapılan çalışmalarda diğer yöntemlerle birlikte kullanılacak bir yöntem olarak görürken, diğer yandan da sömürü ve baskıya karşı mücadelede bir kaynak olarak görmektedir. İktidar ilişkilerinin üretildiği, yeniden üretildiği ve mücadele edildiği bir alan olduğunu savunur ve kurumsal söylemlerin incelenmesiyle ilgilenir (Wodak, 2011: 58). Temel amacı, toplumsal eşitsizliklerin, ideolojilerin ve güç yapılarının söylem yoluyla nasıl kurulduğunu ve meşrulaştırıldığını açığa çıkarmaktır.

Eleştirel toplumsal analiz nesnelerinin maddi ve gösterge-bilimsel nitelikte olduğunu belirten Fairclough (2023: 9, 11) *semiosis*'in diyalektik ilişki içinde olduğu toplumsal sürecin bir unsuru olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla da dil kullanımı/söylem her zaman toplumsal kimlikleri, ilişkileri, bilgi ve inanç sistemlerini, bu diyalektik ilişki içerisinde, aynı anda oluşturur (Wodak, 2011: 58). Fairclough (2023: 13), eleştirel söylem analizinde birtakım metodolojik “adımlar” veya “aşamalar” önermektedir ve üç bütünsel analiz düzeyine yer verir. Bunlar metinsel analiz (dilsel yapı), söylemsel uygulama (üretim, dağıtım ve tüketim) ile toplumsal pratikler (toplumsal bağlam) analizidir. Birinci (mikro) düzeyde metnin/söylemin dilsel özellikleri incelenirken, ikinci (mezo) düzeyde metnin/söylemin nasıl üretildiği ve alımlandığı, söylemi kimin ürettiği kim için ürettiği ve nasıl yorumladığı incelenir. Son (makro) düzeyde ise toplumsal, kültürel ve tarihsel bağlam, söylemi şekillendiren iktidar ilişkileri, ideolojiler ve kurumsal yapılar dahil edilerek analiz edilir (Flowerdew & Richardson, 2020: 5).

Wodak'ın (Wodak, 2011, 2014, 2015, 2024; 2016) yaklaşımı (söylem-tarihsel) ise özellikle tarihsel bağlamı vurgulayan ve çok katmanlı analize dayanan bir modeldir. Bu model, yazılı veya sözlü

⁴ Temel yaklaşımları ele alan bir çalışma için bakınız; Şah, 2020.

bir metnin birçok katmanının analizi ve yorumlanmasında mevcut tüm arka plan bilgilerini sistematik olarak entegre etmeye çalışır (Wodak, 2011: 61). Bir diğer deyişle, analiz yalnızca metinle sınırlı kalmaz; söylemin tarihsel, siyasal ve toplumsal arka planı da derinlemesine incelenir. Tarihsel süreçler, geçmişteki olaylar, politik atmosfer, ideolojik akımlar, söylem stratejileri ve kimlik inşası gibi unsurlar incelemeye birlikte tabii tutulurlar. Söylemler, toplumsal sorunlarla bağlantılı olarak inşa edildiklerinden geçmiş söylemlerle ilişkilendirilir ve çoklu stratejiler aracılığıyla toplumsal kimlikleri ve ideolojileri yeniden üretirler.

Wodak'ın yaklaşımından hareketle, bu çalışmada da eleştirel söylem analizi; güç ilişkileri, ideoloji üretimi ve meşruiyet inşası süreçlerine tarihsel söylemsel bir bağlamda odaklanılmaktadır. Söylem yalnızca metin düzeyinde değil, onun tarihsel, toplumsal ve politik bağlamlarıyla birlikte çok boyutlu olarak ele alınmaktadır. Çalışma boyunca yer verilen anlatılar, en çok tekrar edilen ve ideolojik yönelimi en açık biçimde gösteren örneklerden oluşmaktadır. Çalışmada öncelikle Pinochet'nin Marksizm hakkındaki görüşleri, sonrasında Allende yönetimine ilişkin düşünceleri ve tutumu, son olarak ise gerekçelendirmeleriyle birlikte Pinochet'nin dilinden darbe günü anlatılmakta; başvurduğu söylemler eleştirel bir söylem analizi süzgecinden geçirilmektedir.

I. PINOCHET'NİN MARKSİZM HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Bir öğreti olarak siyasal, ekonomik, sosyolojik ve felsefi bir bütünlük arz eden Marksizm, ideolojik düzlemde esas olarak sınıf mücadelesi teorisini ileri sürmektedir. Bu mücadelenin zorunlu sonucu olarak *proletarya diktatörlüğüne*⁵ ve oradan da toplumsal eşitlik ve özgürlük dünyası komünizme varılacağını öngörmektedir (Marx & Engels, 2012: 49, 63). Diğer bir deyişle, proletarya (işçi sınıfı) devrimiyle alaşağı edilecek olan burjuva devletin (kapitalizmin) yerine sosyalizm (sınıfsız bir komünist toplum) kurulacaktır (Heywood, 2016a: 197; 2016b: 138). Komünizm ise, toplumsal örgütlenme üzerine kuramsal bir sistem ve tüm malların ortak mülkiyetine dayalı politik harekettir. Zenginliğin ortak ya da kolektif sahipliği anlamına gelirken, *Komünist Manifesto*'da özel mülkiyetin kaldırılması olarak tanımlanmaktadır (Heywood, 2016a: 166; Marx & Engels, 2012: 66). Komünizm, sadece üretim araçlarının ortaklaşa kullanımına dayanan sosyalizmden sınıfsız bir toplum yaratma amacı taşımasıyla ayrılır. Komünizmi savunan akımlar arasında en yaygını Leninizm (Marksizm-Leninizm)'dir. Marksizm-Leninizm'e göre komünizme giden süreçte, devrimci veya öncü bir siyasal parti "proletaryanın öncüsü" olarak hareket edecek, burjuvazinin ortadan kalkmasını sağlayacak olan proletarya rejimi başlatılacak ve ardından komünizmin hazırlayıcısı sosyalizm aşamasına geçilecektir (Heywood, 2016b: 150). Marksist kuramda son aşamada ise sınıfların ortadan kalkmasıyla birlikte devlet de tarihsel işlevini tamamlayarak aşamalı olarak "sönümlenecek"tir (Heywood, 2016a: 167; 2016b: 145, 149).

Pinochet, yukarıda genel görüntüsü verilen Marksizm'e muhalif bir pozisyonda durduğunu iddia etmiş ve bu ideolojiye karşı konumlanışının Marksizm'i anlayıp kavramasından ileri geldiğini öne sürmüştür. İlk olarak 1948 yılının Ocak ve Şubat aylarında Pisagua'ya sürgün edilen komünistlerden sorumlu olmuş ve sonrasında Schwager kömür madeni bölgesinde Acil Durum Başkan Vekili görevini yürütürken Marksizm ile karşılaşmıştır. Burada çalıştığı süre zarfında komünistlerle, doktrinleri ve yöntemleriyle çalışmak zorunda kaldığını dolayısıyla bilimsel sosyalizm kavramını araştırdığını belirtmiştir. Yaptığı araştırmalar sonucunda, Marksizm'in kendi ideolojik doktrinlerinin nüfuzunu sağlamak amacıyla ahlaki değerlerin suiistimaline sebebiyet verdiklerine şahit olduğunu iddia etmiştir. Öyle ki, Pisagua'daki komünist mahkumlardan birinin, Pinochet'nin ordusu için yiyecek temin ettiğini ve kendisine ve subaylarına her türlü sorunda cömertçe yardım ettiğini dile getirmesine karşın "*Komünistlerin bu iyi niyetli jestleri burjuva unsurları memnun etmek içindir; Marksistlerin doktrinlerini yaymalarına yardımcı olmanın bir yoludur*" iddiasındadır (Muñoz, 2008: 28; Pinochet, 1982: 25).

⁵ Marx'ın zamanında "diktatörlük" kelimesi bugün olduğu gibi bir anlam ifade etmiyordu. "Proletarya diktatörlüğü" ifadesini sıradan insanlar adına yönetim anlamına gelmek üzere icat eden Auguste Blanqui'den alan Marx, ifadeyi sıradan insanlar tarafından yönetim anlamında kullandı. Kısacası, kulağa uğursuz gelen bu terimle kastettiği şey halk demokrasisinden başka bir şey değildi (Eagleton, 2018: 204–205).

Kampta hayatını değiştiren bir aydınlanma yaşadığını, Pisagua deneyiminin kendisi için çok önemli olduğunu, komünistlere karşı ömür boyu sürecek güvensizliğini doğurduğunu ve solun kötülükleri konusunda silinmez bir eğitim sağladığını iddia etmiştir. Aşağıdaki söylemlerle ise klasik bir ötekileştirme ve düşmanlaştırma stratejisine başvurmuştur:

“O mahkumları tanıdıkça ve düşüncelerini dinledikçe, aynı zamanda Marx ve Engels'i inceledikçe, Komünist Parti hakkında yanıldığımıza dair ikna oldum. Bu sıradan bir parti değildi. ...Bu, her şeyi tersine çeviren, sadakati ve inancı reddeden bir sistemdi... Bu zararlı ve bulaşıcı fikirlerin Şili’de yayılmaya devam edebilecek olması beni rahatsız ediyordu” (Pinochet, 1982: 30).

Bu söylemin, komünistlerin kriminalize edilmesinin tarihsel ve ideolojik bir parçası olduğu açıktır. Pinochet'nin, Marx'ı okuma, mahkumlarla olan iletişimlerinden anekdotlar anlatma gibi geçmiş deneyimlere referansları ile yeni bir “gerçeklik” inşa ederek darbenin ve siyasi şiddetin ideolojik temelini güçlendirmeyi amaçladığı ileri sürülebilir. Bulaşıcı fikirler ifadesiyle ise, ideolojik mücadele bir tür salgınla mücadele ediliyormuş algısı yaratılmaya çalışılmaktadır. Bu, söylemin toplumsal korkularla nasıl oynadığını ve “temizleme” politikalarına meşruiyet sağladığını göstermektedir.

Öte yandan, eski Pisagua mahkumlarının ifadeleri ise oldukça farklı bir hikâye anlatmaktadır: Pinochet, iyi huylu, konuşması kolay ve demokratik inançlara sahip bir subay olarak sevgiyle anılırken, komünistlerden özellikle endişe duymamakta; onların siyasi düşüncelerine takıntılı olduğunu gösteren hiçbir işaret göstermemekte ve onlardan nefret ediyor gibi de görünmemektedir (Muñoz, 2008: 28). Gelgelim, kendisi ise, yirmi yıl boyunca ideolojinin daha derinine indiğini; bu ideolojiye daha fazla aşına olduğunu; uğursuz/şeytani olarak tanımlamaktan çekinmediğini ve ikiyüzlü ve bulaşıcı olarak nitelediği bir doktrine karşı koymanın tek yolunun onu reddedenlerin manevi metaneti, gücü ve birlikteliği olduğuna ikna olduğunu dile getirmiştir (Pinochet, 1982: 13).

Anlattığına göre, Pinochet'nin maden bölgesindeki görevi, onun madenciler ve Marksistler hakkında izlenim edinmesinde önemli bir rol oynamıştır. Pinochet, madenci sendikalarında çok sayıda parti üyesi olduğu için, komünistlerin taktik ve doktrinlerini sahada daha da derinlemesine öğrendiğini iddia etmiştir. Kendisini en çok etkileyen şeyin madencilerin evlerindeki yaşam koşulları olduğunu söylemiştir. Pinochet'ye göre, Şilili işçilerin içinde bulunduğu bu ihmal, tembellik ve yoksulluk durumu onların kızgınlığını ve dargınlığını kamçılamak için yeterlidir. Marksistler ise bu durumdan oldukça faydalanmıştır. Pinochet'nin komünistler hakkındaki düşüncesi, kitapta yaptığı, komünistlerin doktrinlerini dayatmak için korku yarattığı veya bu korkuyu sürdürerek destekçilerini feda etmekten çekinmedikleri vurgularından izlenebilmektedir (Muñoz, 2008: 29; Pinochet, 1982: 33). Burada, Pinochet'nin söylemsel düzlemde komünistleri şeytanlaştırarak ideolojik bir çitlemeye başvurduğu söylenebilir.

Pinochet'ye göre komünistler kendi destekçilerini feda etmekten çekinmemişler, hükümetle iş birliği yapmaya kalkışan madenci liderleri korkutmuşlar ve iş birliği yapmalarını engellemişlerdir. Hatta iddiası odur ki sendika başkanları – başta Askeri Temsilci olmak üzere – yetkililerle iş birliği yapmaya kalkıştıklarında komünistler, kendileri yönetimin dışında tutulduğu için bu ortaklık ihtimalinin önüne geçmişlerdir. Pinochet (1982: 34), iş birliğine kalkışan beş sendika başkanının homoseksüel ve ahlaksız olduğuna dair broşür ve el ilanlarının dağıtılmasını da bu duruma kanıt olarak göstermektedir.

Pinochet o dönemde, Komünist Parti'nin madendeki faaliyetlerine ilişkin olarak, partinin bölgedeki üyelerinin desteklendiklerini hissetmelerini sağlayacak faaliyetlerde bulunduğunu söylemiştir. Aktardığına göre, bu faaliyetler açıktan açığa yapılmayıp geleceğin komünist liderlerini eğitmeyi amaçlayan kitap, dergi, el ilanı vb. yayınlar sürekli olarak sağlanmıştır. Coronel'de⁶ müthiş bir Marksist literatür bulunmuş; el altından yürütülen propaganda akışı hiçbir şekilde kesilememiştir. Ona göre komünistler gizli mücadeleler, propaganda savaşı ve yıkıcı eylem konusunda uzmanlardır (Pinochet, 1982: 36–37). Bu noktada, “gizli”, “propaganda”, “yıkıcı” gibi sözcük tercihleri ile yaptığı etiketleme, “ulusal güvenlik tehdidi” söylemi inşasına işaret ederken Pinochet'nin halkın gözünde yaptığı darbe ile Marksizm'i “alaşağı etmenin” ne kadar yerinde bir eylem olduğu iması da taşımaktadır.

⁶ Şili’de bir liman şehri.

Bütün yaşananlardan sonra, olası bir komünizm zaferinin Şili'yi tehlikeye sokacağı endişesi yaşadığını iddia ederek Marksizm'i derinlemesine incelemeye başlayan Pinochet'ye göre, Marksizm yıkıcı bir doktrindir ve Şili'nin kaderi için tehlikelidir. Başvurduğu “mantıklı analiz ve katı ilkeler olmazsa Marksist yazılar okuyucu kör edebilir ve okuyucunun kanına girebilir” söylemi, Marksizm'i “hastalıklı” ve uzak durulması gereken bir ideoloji olarak sunmak üzere kurgulanmıştır. Bu ideolojiden etkilenen gençleri ütopya kurbanları olarak nitelendiren Pinochet, gençlere Marksist-Leninist düşünce ve eylemle mücadele etmeleri için etkin ve yeterli aracın sağlanmadığını düşünmektedir. Silahsız ve savunmasız olan gençler adeta aşısı olmayan bir salgınla karşılaşmıştır (Pinochet, 1982: 37–38). Bu da Pinochet'nin kendisini “doğru ve meşru” bir noktada konumlandığını, bahse konu gençleri ve ideolojiyi “karanlık ve düşman taraf” olarak kodladığını göstermektedir. Pinochet'ye göre,

“Marksizm'in en çok bilinen ve geleneksel taktiklerinden biri meşru ya da gayrimeşru her ne şekilde olursa olsun bir halkın refah gelişimini durdurmak ve iktisadi gerçekliğe sırtını dönerek baştan itibaren, yoksulluk, hatta mümkünse kontrolsüz enflasyondan kaynaklanan ve özel iktisadi faaliyetlerin yok edilmesine neden olan karışıklık büyüyene kadar sermayenin yıkıcı dağılımını teşvik etmektir” (Pinochet, 1982: 37–38).

Marksizm'in şeytanlaştırılması, kendi pozisyonunu kurma anlamında Pinochet'ye söylemsel bir meşruiyet zemini sağlamaktadır. Bunun ötesinde askeri diktatörlüğü döneminde, özellikle neoliberal ekonomik reformların ve sol hareketlerin bastırılmasının ideolojik gerekçelendirmesi ise bu cümleden alt metin olarak okunabilir. Ayrıca, kamusal algıda sol ideolojilere karşı düşmanlık üretme, sermaye yanlısı reformları meşrulaştırma ve muhalifleri “kaosun kaynağı” olarak sunma işlevi gören bir ifade olduğu da iddia edilebilir.

Tablo 1. Pinochet'nin Gözünden Marksizm ve Komünizm

	<i>Pinochet'ye Göre</i>	<i>Çeşitli Kaynaklara Göre</i>
Marksizm & Komünizm	▪ Marksizm yıkıcı bir doktrindir. ▪ Kendi ideolojik sloganlarını yerleştirmek için aslında toplumu yüceltmesi gereken ahlaki değerlerde değişime sebep olur. Kötü bir ideolojidir. ▪ Marksistler aşırılıklara sebep olur. Şilili işçilerin bulunduğu durumdan faydalanır. Korku yaratırlar. ▪ Komünistler gizli mücadeleler, propaganda savaşı ve yıkıcı eylem konusunda uzmanlardır.	▪ Siyasal, ekonomik ve felsefi bir bütünlük içerir. ▪ İdeolojik alanda esas olarak sınıf mücadelesi teorisini ileri sürer. ▪ Bu mücadelenin zorunlu sonucu olarak proletaryanın diktatörlüğüne ve oradan da toplumsal eşitlik ile özgürlük dünyası komünizme varılacağını öngörür.

Pinochet'ye göre, Marksistler sadece gücü değil ayrıca kişisel bağımsızlığın bütün türlerini de kontrol etmeyi istemektedir. Gururu ayaklar altına almayı, mücadele iradesini yıkmayı, aile reislerine ve ev hanımlarına günbegün şiddeti artan kitleyle baskı uygulamayı amaçlayan siyasi eylemlerinin ardındaki neden de budur (Pinochet, 1982: 59). Tüm bunlara dayanarak, Pinochet söz konusu siyasal ideoloji altındaki ulusun felakete sürükleneyeceğini ileri sürmüştür. 1947 ile 1948'deki deneyimlerini ve Marksizm'e dair yaptığı çalışmalarını gerekçe göstererek Komünist Parti militanlarının yöntemlerini değiştirmeyeceklerini; ideolojilerini ulusa dayatmak için her türlü ahlak dışı eyleme, aşırılığa ve suça başvurabileceklerini; halk onların isteklerine boyun eğmedikçe ülkenin kan gölüne dönüşeceğini iddia etmiştir (Pinochet, 1982: 48–49). Pinochet'nin bu iddialarının altında geçmişe atıfla bugünkü söylemi inşa etme stratejisi bulunabilir: “geçmişte yaşandı, yine olacak” anlatısı bir korku unsuru olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda, bu tür söylemlerle, Komünist Parti bir felaketin faili olarak toplumsal (ulusal) bellekte yerleştirilir ki rejim kendi politikalarının zorunlu ve kaçınılmaz olduğu fikrini topluma benimsetip besleyebilsin.

Kısacası, Pinochet'nin Marksizm'e dair bu anlatıları, düşmanı şeytanlaştırma ve ulusal güvenlik tehdidi olarak kodlama stratejisiyle uyumludur. Marksistler hakkında kullandığı “uğursuz, bulaşıcı, ikiyüzlü” gibi nitelermeler, ideolojik sınır çizme işlevi görmektedir ve kendi konumunu bu tehdide karşı “kurtarıcı” olarak tanımlamaktadır. Bu ise klasik meşrulaştırıcı otoriter söylemin bir örneğidir.

II. PINOCHET'YE GÖRE ALLENDE YÖNETİMİ

4 Eylül 1970 tarihinde Şili'de yapılan genel seçimlerde *Unidad Popular*'ın⁷ adayı Salvador Allende⁸ oyların %36,3'ünü alarak seçimi kazanmıştır. Allende'nin rakipleri Milli Parti adayı Jorge Alessandri oyların %34,9'unu, Hristiyan Demokrat Parti adayı Radomino Tomiç oyların %27'sini almıştır. Allende seçimle iktidara gelen ilk Marksist/sosyalist başkan olmuştur (Bigelow, 2023; Crain, 2023; Demir, 2012; Erdem, 2004; Heywood, 2016b: 127; Muñoz, 2008: 1).

1970 yılı seçimlerinin gerçekleştirildiği dönemde Pinochet, *Bölgeden Sorumlu Subay* olarak görev yapmaktadır. Seçim akşamına ilişkin anılarını aktarırken, Marksist aday Salvador Allende'nin sadece 39 bin oy farkla kazandığını duyduğundan bahsetmektedir. Seçim sonuçlarını öğrendiğinde diğer subaylara, Şili'nin geleceğinin tasvir dahi etmek istemediği olumsuz bir hal alacağını, Şili halkının girdikleri yolu bilmediklerini, kandırıldıklarını ve işin sonunun nereye varacağını kestiremediklerini; dahası Sovyet Rusya'nın uydusu haline geleceği için Şili'nin bağımsızlığının son bulacağına inandığını söylemiştir (Pinochet, 1982: 15, 46). Pinochet (1982: 46) hayatının en acı gecelerinden birini o tarihte yaşadığını ve hatta günden güne durumun kötüleşeceğini ve sonunda her şeyin askerin eline kalacağını o gün bile bildiğini ifade etmiştir. Bu söylemle Pinochet, Allende'nin iktidara gelişini ulusal bir kriz başlangıcı olarak tasvir etmekte, tipik bir tehdit söylemiyle askeri müdahaleyi meşrulaştırmaya hizmet etmektedir. Ayrıca, “Sovyet uydusu” vurgusu dönemin Soğuk Savaş iklimi bağlamında antikomünist küresel korkuları harekete geçirmeye yöneliktir.

Pinochet'ye göre, Allende pek çok çaba ve başarısız girişimden sonra başkan olmuştur. Aldığı oy oranı tek başına yeterli olmadığından, Allende'nin cumhurbaşkanı olabilmesi için Kongre'nin onayına ihtiyacı bulunmaktadır. Pinochet (1982: 46), onun bu uğurda her türlü yönteme başvurmasının mümkün olduğunu öne sürmüştür. Allende Kongre'de cumhurbaşkanlığının onaylanması için Hristiyan Demokrat Parti'nin desteğini almaya çalışmış; Hristiyan Demokratlar da sağlayacakları destek karşılığında pek çok taviz talep etmiştir. Allende ise yerine getirmeyi düşünmese bile çok sayıda talebi tümüyle kabul etmiştir. Hatta, duruma ciddi bir nitelik kazandırmak ve samimiyetini göstermek için Hristiyan Demokrat Parti tarafından hazırlanan ve imzalandıktan çok kısa bir süre sonra hiçbir geçerliliği olmayan, ölü bir mektup haline gelen “Anayasal Güvenceler Kanunu”nu büyük bir tanıtımla imzalamıştır. Dahası, Allende ilerleyen zamanlarda verdiği taahhütler için “*bunlar taktiksel tedbirlerdir*” diyecektir (Pinochet, 1982: 47). Pinochet'ye (1982: 47) göre, bu durum, hiç kuşkusuz, Marksistlerin ciddiyetten yoksun taahhütlerinin sayısız örneklerinden sadece biridir.

Allende'nin seçilmemesi için Kongre'yi etkilemeye çalışan farklı ideolojilerden ve sosyal gruptan kişilerin çabalarına rağmen Allende hükümeti devralmıştır. Bunu, kendisini reddeden gruplara yönelik, onları yatıştırmak amacıyla, yürüttüğü cüretkâr bir ikna kampanyasıyla başarmıştır. Bu çerçevede, Silahlı Kuvvetler içinde prestij sahibi eski askerleri yanına çekmek için evinde onlarla toplantılar yapmaktan çekinmemiştir. Bu toplantılar aracılığıyla basına bazı görüntüler verilmiştir. Bu sayede emekli askerlerin Şili'nin yeni cumhurbaşkanı tebrik ettiği ve onu desteklediği imajı çizilmiştir (Pinochet, 1982: 48). Allende'nin başkanlığı alması sürecine dair böyle bir bakış açısına sahip olan Pinochet (1982: 48), Allende'nin halkı etkilemek için emekli askerleri kullandığını iddia etmiştir.

Pinochet, Allende'nin seçilmesini “halkın gözünün açılması” açısından olumlu olarak değerlendirmiştir. Eğer Allende seçilmeseydi, halkın Marksizm'in acı veren sonuçlarını yaşayıp göremeyeceğini ileri sürmüştür. Pinochet'ye göre, Allende dönemi Şili halkı için zorlu bir dönemdir ve

⁷ Halk Birliği. Şili'deki Sosyalist Parti, Komünist Parti, Radikal Parti, Birleşik Halk Eylemi Hareketi, Hristiyan Sol ve Bağımsız Halk Eylemi'nin oluşturduğu bir cephesel birliktir (Meriç, 2006). Sol tandanslı siyasal ittifak ve lideri Marksist Salvador Allende'nin iktidarı kastediliyor.

⁸ Tam adı *Salvador Guillermo Allende Gossens*'dir. 1908 yılında doğmuş, Şili darbesinin gerçekleştiği 1973 yılında ise başkanlık sarayında ölü bulunmuştur. 1970-1973 yılları arasında Şili'nin 28. Başkanı olarak hizmet etmiştir ve Latin Amerika'da seçilmiş ilk Marksist devlet başkanıdır (Zaller, 2023).

eğer Allende başkan olmasaydı, Marksistler demokrasinin eksiklikleri ile gerilemesinden faydalanmaya devam edeceklerdir. Sosyalizm görüşü yaygınlaşacak, “yeni Marksist oyunlar” içeren bir program öne sürülecektir (Pinochet, 1982: 50). Bu ifadelerle Allende dönemi, Pinochet'nin anlatısında halk için “zor” ama gerekli bir dönem olarak çerçevelenir. Marksizm'in “acı sonuçları” anlatısı, toplumsal korku üretmenin yanında, darbenin pedagojik yani halkı eğiten bir işlevi olduğunu da ima eder.

Hristiyan Demokratların Kongre'de Allende'nin başkanlığını onaylamama ihtimali konusuna ilişkin fikri sorulduğunda Pinochet, Kongre'dekilerin Şili'yi tehdit eden tehlike konusunda hemfikir olduklarını söylemiştir. Kongre'dekilere başka birini cumhurbaşkanı olarak atarlarsa ordunun bu kişiyi destekleyeceği söylendiğinde, Kongre'nin cevabı Allende'nin yapabileceği aşırılıkları dizginleyebilecekleri ve bu nedenle belirli anayasal güvencelerle ilgili bir kanun imzaladıkları şeklinde olmuştur. Pinochet'ye göre bu kişiler, Marksizm-Leninizm hakkında fikir sahibi olmayıp ülkeyi nereye sürükleyeceğinin farkında değildir (Pinochet, 1982: 50–52). Allende'nin Kongre tarafından seçilmesiyle ilgili yöneltilen soruya Pinochet (1982: 52), “*Şili Marksist halatı özgür iradesiyle kendi boynuna dolayan ilk ülke olmuştur*” cevabını vermiştir. Bu keskin tabir ile dramatik bir ölüm metaforuna başvurarak halkın kararını intihar gibi sunar. Halkın “özgür iradesiyle” yanlış bir tercih yaptığını vurgular ve demokrasiyi sorgular; dolayısıyla da darbeyi halkın sebep olduğu hatayı “düzeltme” girişimi olarak meşrulaştırır.

Pinochet'ye göre, Allende yönetime geldiğinde halkın pek çok kesimi, muhteşem bir yönetim sistemine eriştiklerini sanmıştır. Öyle ki, bu inancın boyutu insanların kendi ihtiyaçlarını dahi unutturacak dereceye ulaşmıştır (Pinochet, 1982: 53). Bunun üzerine, *Unidad Popular* hükümetinin ilk birkaç ayda elde ettiği ekonomik refah sorulduğunda ise Pinochet (1982: 53), bunun hayali bir alım gücü yarattığını; Allende yönetiminin Nisan 1971'deki belediye seçimlerini kazanmak için halkın refah içinde yaşadığı izlenimine kapılmasının amaçlandığı bir siyasi manevra olduğunu iddia etmiştir.

Gelgelelim, söz konusu ekonomik refah uzun sürmemiştir. Pinochet'ye göre bunun sebebi, kontrolsüz ihracın ve birden yükselen tüketimin kıtlık ve sefalet olarak geri dönmesidir. Bu güzel rüya sona ermiş ve insanlar acı gerçeğe uyanmışlardır. Hükümetin ürünler üzerindeki sabit fiyat politikası, üreticinin üretim ve dağıtım yapmamasına sebep olurken, insanların cebinde para olmasına karşın piyasada satın alınabilecek ürün sayısı azalmış ve emtia kıtlığı yaşanmıştır. Dolayısıyla dizginlenemeyen bir kara borsanın ortaya çıkması kaçınılmaz olmuş, fiyatlar ederinin on katına çıkmış ve çoğu cezasız kalan hırsızlıklar zinciri peyda olmuştur (Pinochet, 1982: 53–54).

1971 Mart, Nisan ve Mayıs aylarında ülke için önemli olaylar birbirini izlemiştir. *Unidad Popular* hükümeti kamu hizmetinde önemli bir konuma gelmiştir. Pek çok kaynakta Allende yönetiminin yabancı sermayenin etkinliğinden dolayı ilk işinin kamulaştırma hareketini başlatmak olduğu, Şili'deki birçok sanayi firmasının, dev şirketlerin⁹ ve bankaların kamulaştırıldığı anlatılmaktadır (Bigelow, 2023; Demir, 2012; Erdem, 2004; Muñoz, 2008: 33–34; Sigmund, 1977: 192–193; Sözman, 2019). Öte yandan bakır, kömür ve çelik işletmelerinin ve bankaların kamulaştırılmasına eşlik eden toprak reformu gibi sosyal değişim programları *Unidad Popular* koalisyonunun gücünü aşmaktadır. Yalnızca %36 oy oranı ile seçimi kazanan Allende'nin ve koalisyonunun karşısında toplamda %63 oy oranına sahip muhalefet iş birliği içerisinde hareket etmektedir (Chasteen, 2012: 329). Temmuz 1971'de daha önce %51'i kamulaştırılmış olan bakır madenlerinin tamamının kamulaştırılması kararı alınması, ABD sermayeli Anaconda ve Kennecott tekellerini vurmuştur. Hükümetin bu tür politikalarına karşı, yerli ve yabancı sermayenin alarm durumuna geçtiğinin göstergesi ise, uygulanan çeşitli ekonomik ambargolar ve Şili burjuvazisinin *Unidad Popular* hükümetine hiçbir şekilde destek verilmemesi yönünde ortaya koyduğu tavrı olmuştur (Meriç, 2006).

Pinochet ise bu durumu, Marksistlerin kendilerini daha güçlü hissettikçe saldırganlıklarının daha da arttığı şeklinde yorumlamıştır. Ona göre, tarım arazilerinde kamulaştırmalar, mülklere ve arazilere yasadışı el koymalar artmış, tarımsal faaliyet anarşiye kurban gitmiş, adeta felç olmuştur. Kendi ifadesiyle, “*mülkiyete saygı modası geçmiş bir kavram haline gelmiştir*”. Dolayısıyla, halk otoriteye olan saygısını yitirmiş, günlük hayatı altüst eden eylemler patlak vermiştir. Öte yandan, hükümet de uluslararası arenada yoğun ve aktif bir propaganda geliştirmiş ve bunun için büyük bir tanıtım kampanyası hazırlamıştır. *Operación Verdad* (Hakikat Operasyonu) adındaki bu girişime katılmak ve

⁹ Bakır, kömür ve demir madenlerini işletenler ile tekstil ve azot sanayilerindeki dev şirketler devlet mülkiyetine alınmıştır (Erdem, 2004).

Marksist sosyalizmin demokratik bir sistem içerisinde nasıl ilerlediğini gözlemlemek üzere çok sayıda entelektüel, sanatçı ve gazeteci Santiago'ya davet edilmiştir. Bu sayede Marksistlerin çarpıtılmış bilgilerinin ve düpedüz yalanlarının tüm dünyaya yayıldığını iddia eden Pinochet, Marksist bir hükümetin ulusun kendi yıkımına sebep olacağına dair ilk endişelerinin günden güne doğrulandığını; Şili'de sosyalizmi kurma çabasının, belki de kardeş katili bir çatışma ile sonuçlanacağını dile getirmiştir (Pinochet, 1982: 53–55). Burada da Pinochet, öznel ve ideolojik değerlendirmesini ortaya koyarken yine bir korku söylemi inşa etmekte ve olumsuz kimlik inşası ile bir “öteki” yaratmaktadır.

1971 yılından itibaren ülkede yaşanan olayların bir iç savaş habercisi olup olmadığı yorumuna Pinochet (1982: 55–56), Allende göreve başladıktan beş ay sonra çiftliklere, boş alanlara ve binalara el koyulmasından kaynaklanır şekilde halktan gelen tepkilere ve nefret dolu sloganlara şahit olduğunu dile getirmiştir. İddiaya göre sürekli büyüyen düzensizlik ve zorbalık dalgası içinde hükümetin ilk sekiz ayı kasırga gibi geçmiştir. Pinochet, 8 Haziran'da İçişleri Bakanı tarafından aranmış ve eski İçişleri Bakanı Edmundo Pérez Zujovic'in öldürüldüğü haberini almıştır. Zujovic'in kızının verdiği bilgiler ise Zujovic'in, oldukça tehlikeli, aşırı Marksist grup VOP'un¹⁰ üç üyesi tarafından öldürüldüğü yönündedir (Pinochet, 1982: 57). Bu iddialara rağmen, 1971 yılının başında Cumhurbaşkanı Allende, fabrikalara saldırmış olan MAPU,¹¹ IC,¹² MIR¹³ ve VOP gibi çeşitli anti-sosyal grupların genç üyelerini affetmiş ve cumhurbaşkanının affi sayesinde serbest bırakılmışlardır. Cumhurbaşkanı bu kişileri “genç idealistler” olarak tanımlamış ve cumhurbaşkanına göre bu gençler yanlış eylemlerde bulunmalarına rağmen ülkenin toplumsal dönüşümü için asıl bir istekten etkilenmişlerdir. Pinochet ise bu genç idealistlerden bazılarının 1971 ve 1973 yılları arasında en dürüst vatandaşları öldürdüğünü ileri sürmüştür. Eski Bakan'ın ölümü de sayısız şüpheyi neden olmuştur (Pinochet, 1982: 57–58).

Pinochet, *Unidad Popular*'ın etkisinin büyüdüğünü ve ülkeyi boğduğunu söylerken, 1973 yılının sonuna doğru içinde bulunulan ekonomik çıkmazın daha da görünür kılındığı, halkın daha çok kıtlık çektiğini öne sürmüştür. Ona göre, işçilerin arasında artan kızgınlık ve hükümet ile halkın her geçen gün sayısı artan bir kesimi arasındaki gerilim her yerde kendisini gösterir hale gelmiştir (Pinochet, 1982: 59). Gerçekten de hükümetin kalkınma stratejisi başarısız olup, enflasyon ve temel malların kıtlığı hem işçileri/tüketicileri hem işverenleri/üreticileri hem de hükümeti zorladığından ülkenin ekonomik durumu çok kasvetli bir hal almıştır (Ross, 2020). Pinochet'ye göre ise hükümet bu durumu olduğundan çok daha farklı bir biçimde lanse etmiştir.¹⁴ Hükümet yetkilileri –ve hatta Salvador Allende'nin kendisi de– bu sıkıntıların büyük ekonomik fırsatların artık halka açılmasından kaynaklandığını açıklamaya çabalamıştır. Bu esnada da –kontrol edecek hiçbir etkin önlem olmadığı için– enflasyon olağanüstü bir oranda artış göstermiştir. Yeni rejimin Şili'de enflasyonu bitireceğine dair verdiği sözler sadece söz olarak kalmıştır (Pinochet, 1982: 60). Wodak'ın tabiriyle, bir duygusal çerçevelmeye başvurarak söylemin etkisini artırma strateji izleyen Pinochet, ekonomik darboğazı yalnızca rakamlarla değil, halkın “kızgınlık”, “kıtlık yaşaması” gibi duygusal ve toplumsal etkilerine referans vermektedir. İşçilerin artan kızgınlığı ve halk ile hükümet arasındaki gerilimin her yerde “görünür” olması, toplumsal çöküşün eşliğinde olduğu mesajını verir. Bu tarz söylemler “tehdit ve kriz söylemleri”dir ve genellikle iktidar değişimini haklılaştırmak, acil müdahale gerektiren bir ortam yaratmak için kullanılır. Pinochet, burada toplumun her kesimini etkileyen bir tehditten söz ederek kendi eylemlerine zemin hazırlamaktadır. Ayrıca geçmişe dönerek Allende'yi başarısız göstermekle kalmaz, aynı zamanda askeri müdahaleyi kaçınılmaz olarak sunmaktadır.

¹⁰ *Vanguardia Organizada del Pueblo* (People's Organised Vanguard – Halkın Organize Öncü Birliği).

¹¹ *Movimiento de Acción Popular Unitaria* (Movement for Unitary Popular Action – Birleşik Kitleli Eylem Hareketi).

¹² *Partido Izquierda Cristiana de Chile* (Christian Left Party of Chile – Şili Hristiyan Sol Partisi).

¹³ *Movimiento de Izquierda Revolucionario* (Movement of the Revolutionary Left – Devrimci Sol Hareket).

¹⁴ Bu noktada, Allende yönetimi altındaki Şili'nin ekonomik sıkıntılarının kaynağının, Washington tarafından desteklenen bir iç bojkot ve komplo olduğunu şerh düşmek yerinde olacaktır. ABD'nin dünya çapında Şili bakırının bojkotunu örgütleme çabaları ve Nixon yönetiminin Şili'nin ekmek kıtlığına karşı buğday almak için talep ettiği krediyi reddetmesi bu durumu doğrulamaktadır (Bigelow, 2023; Erdem, 2004; Ross, 2020). Daha detaylı bilgi için bakınız; Klein, 2007: 64.

Tablo 2. Pinochet'nin Gözünden Allende Yönetimi

	<i>Pinochet'ye Göre</i>	<i>Çeşitli Kaynaklara Göre</i>
Allende Yönetimi	▪ Allende Kongre'de cumhurbaşkanlığının onaylanması için Hristiyan Demokrat Parti'nin desteğini almaya çalışmış, Hristiyan Demokratların sağlayacağı destek karşılığında onların taleplerini yerine getirme sözü vermiştir. Hatta bunun için Hristiyan Demokrat Parti tarafından hazırlanan Anayasal Güvenceler Kanunu'nu imzalamıştır. ▪ İlk birkaç aydaki ekonomik gelişme hayali bir alım gücüdür. Nisan 1971 seçimlerini kazanmak için siyasi bir manevradır. ▪ Çiftlikler ile arazileri kamulaştırmakta ve yasadışı olarak ele geçirmektedirler. Tarımsal faaliyet anarşiye kurban gitmiş, adeta felç olmuştur. ▪ Halk kıtlık çekmiştir. Gerilim her yerde kendisini göstermiştir. ▪ Devletin elindeki merkeziyetçilik, bütün istihdam kaynaklarının devlet kontrolü altında olmasıyla bir proletarya diktatörlüğünün kurulmasını sağlayacaktır.	▪ Hükümetteki Hristiyan Demokrat Parti'nin oylarını; demokratik hukuk devleti, ayrıca parti, toplantı ve basın özgürlüğünden yana tavrıyla toplayabilmiştir. ▪ İlk zamanlarda gerçekten ülkenin ekonomisinde gözle görülür bir büyüme gerçekleşmiş ve refah düzeyi artmıştır. ▪ Yabancı işletmeler devletleştirilmiştir. Toplumsal farklılıkları ortadan kaldırmak için el koyduğu emtiayı dağıtmıştır. Özellikle ABD bu durumdan rahatsız olmuştur. ▪ Allende, Şili'yi sosyalist bir topluma yani İşçi Sınıfının Cumhuriyeti'ne dönüştürmek istemiştir.

Ülkedeki bu iktisadi koşullar, Pinochet'nin, Şili'nin sosyalizme doğru ilerleyişinin komünist boyunduruk altındaki diğer halkların başına gelenlerden farklı olmadığı vurgusunu yapmasına olanak tanımaktadır. Pinochet'nin iddiası, Allende'nin başa gelmesiyle birlikte burjuvazinin üretim araçlarını ve sermayeyi giderek ele alacak olan yeni bir yönetim sınıfı oluşturmak için proletaryayı organize ettiği yönündedir. Ona göre, devletin elindeki merkeziyetçilik, bütün istihdam kaynaklarının devlet kontrolü altında olmasıyla bir proletarya diktatörlüğünün kurulmasını sağlayacaktır (Pinochet, 1982: 65). Pinochet'nin kullandığı “proletarya diktatörlüğü” ifadesi, sosyalizmi demokratik olmayan, baskıcı bir sistem olarak çerçeveler. Bu söylem, Wodak'ın “kavramsal ikilikler” adını verdiği stratejiye girer: biz ve onlar, özgürlük ve diktatörlük, demokrasi ve komünizm gibi karşıtlıklarla söylem netleştirilir. Böylece kendi pozisyonu dolaylı biçimde özgürlükçü ve kurtarıcı olarak kodlanır.

Pinochet'ye göre Allende, proletaryayı bir araç olarak kullanarak “yeni bir yönetim sınıfı” inşa etmeye çalışmaktadır. Burada da Allende'nin politikaları, görünürde halkçı olsalar bile gerçekte otoriter ve çıkarıcı olarak gösterilir. Sonuç olarak, Allende'nin seçim süreci ve uygulamaları Pinochet'nin anlatısında “aldatıcı taktikler”, “sahte vaatler” ve “yıkım planları” olarak sunulmaktadır. Bu tür söylemler, demokratik süreçleri itibarsızlaştırma ve askeri müdahaleyi zorunlu hale getirme stratejisi içinde okunmalıdır.

III. BİR DİKTATÖRÜN DİLİNDEN ASKERİ DARBE: “İYİ BİR SALDIRI EN İYİ SAVUNMADIR”

Santiago merkezindeki boş tencere ve tavalarla yapılan hükümet protestolarının, yoksulluktan bihaber yaşayan, üst sınıftan gelme bir avuç burjuva kadın tarafından gerçekleştirildiği birçok kaynaktan geçerken; Pinochet'nin aktarımına göre ise, *Unidad Popular* yönetimine karşı ilk tepkiyi evlerini, çocuklarını, kocalarını tehdit eden komünist tehlikeyi sezen kadınlar göstermiştir (Bigelow, 2023; Enloe

vd., 1989: 128–130; Erdem, 2004; Meriç, 2006; Pinochet, 1982: 61). Kadınlar evlerini, çocuklarını ve Salvador Allende rejiminin çiğnediği haklarını savunmak için Aralık 1971'de Santiago'ya doğru komünizm karşıtı yürüyüş yapmışlardır. Pinochet kadınların, Allende'nin istifası tüm kesimler tarafından talep edilene kadar nüfusun geri kalanını da bu mücadeleye çekmeye çalıştıklarını, ancak istifa gerçekleşmediğinde Silahlı Kuvvetlerden müdahale edilmesini istediklerini söylemiştir. Pinochet'ye göre, Şili halkı kendilerini Marksizm'den kurtaracak bir mucize beklemektedir (Pinochet, 1982: 61, 66).

Pinochet'nin iddiası, ülkenin siyasal durumuyla ilgili orduda huzursuzluk olduğu yönündedir. Ülkede gıda kıtlığı, dolayısıyla düzensizlik ve siyasi gerilim artmış, yaşanan bu zorluklar Şilililerin sabrını zorlamıştır. Pinochet ile aynı endişeyi paylaşan generaller de mevcuttur ve endişelerini, yaptıkları toplantılarda aşağıdaki cümlelerle dile getirmişlerdir:

“Tarih bizim hakkımızda ne söyleyecek? Şili Marksizm'e doğru ilerlerken bu utanç verici günlerde yaşanan olaylar araştırıldığında bizi nasıl kınayacaklar? Ülke yıkıma uğratılırken pasif kaldığımız ve hiçbir önlem almadığımız için bize güçsüz diyecekler” (Pinochet, 1982: 67, 69).

Yukarıdaki söylemde fail, kendi pozisyonunu sadece rasyonel olarak değil ahlaki ve tarihsel olarak da haklı çıkarmaya teşebbüs etmektedir. “Biz” zamiri de bir kolektif kimlik yaratma çabasının ürünüdür, hem ortak bir sorumluluk hem de ortak bir tehdit duygusu yaratır; tarih önünde hem birlik hem de hesap verebilirlik duygusu inşa edilir.

Pinochet, Marksistlerin kalkışacağı saldırıların herkesin malumu olduğu fikrine sahiptir. Ona göre, Lenin bunları kaleme almıştır ve komünistler de Lenin'in talimatlarına adeta dogma gibi uymaktadır. Dolayısıyla, komünistlerin saldırgan taktiklerini durduracak ya da en azından etkisiz kılacak; halka geleneksel demokrasinin, Şili'de Marksizm'in ilerleyişini artık kontrol altına alamayacağını fark etmesi ve her vatandaşın yine de sorumlulukları ile zorunluluklarını idrak etmesi için zaman tanıyacak bir savunma hazırlanmak gerekmektedir. Marksist hükümete karşı bir müdahale yapılacaksa bu halkın yaşamındaki bozulmaları düzeltip önemli değişiklikleri sağlamak için olmalıdır. Bu nedenle, Silahlı Kuvvetler Şili'de düzen yeniden sağlanana kadar belirsiz bir süre iktidarda kalmalıdır (Pinochet, 1982: 63, 69). Pinochet, askeri müdahaleyi meşrulaştırmak üzere bir kriz söyleminden yola çıkarak düşman imgesinin yanı sıra doğallaştırma stratejisine başvurmuştur. Müdahaleyi halk adına, halk için zaruri olarak yaptığının iması da “ahlaki gerekçelendirme” stratejisiyle doğrudan örtüşür.

Pinochet'ye göre, ülkenin sorunlarının çözebilecek ve ülke için daha fazlasını yapabilecek en doğru kişi hükümetin başında olan kişidir ve ülkeyi doğru rotaya oturtmak onun elindedir. İddiasına göre, başlangıçta gidişatı düzeltebileceğine inandığı Allende de doğru kişi olabilirdi ama ona göre bu bir yanılsama olmanın ötesine geçememiştir. Pinochet, bir ulusa liderlik etmekle ilişkilendirilen süreçlerin demokratik siyasal alan içerisinden çıkması gerektiği fikrindedir. Buna paralel olarak da Allende'nin izlediği yolu değiştirmesini bir süre beklediğini dile getirmektedir. Ancak ülkeyi sarsan çatışmalar müdahale edilmesi gereken bir hal aldığı fikrinden hareketle, Allende'nin izlediği yolu değiştireceğine dair düşüncesini değiştirmiş ve artık Şili'nin bu çıkmazdan kurtulması için hiçbir siyasi çıkış yolu kalmadığı görüşünü benimsemiştir (Pinochet, 1982: 16). “*Ülkemiz sadece silah zoruyla kurtarılabilirdi ve bu yol telafisi çok geç olmadan benimsenmek zorundaydı*” argümanı ile da Pinochet (1982: 16) darbe fikrini rasyonelleştirmiş ve savunmuştur. “*Ülkemiz kurtarılmalıydı*” ifadesi, orduyu veya müdahaleyi bir baskı gücü değil, ulusu kurtaran bir güç olarak çerçeveler. Wodak'a göre bu tür söylemler, darbeyi “vatanseverlik” kisvesi altında yeniden tanımlar. Genel hatlarıyla bakıldığında da bu, meşrulaştırıcı anlatıya ve ulusal kurtuluş mitine örnek bir ifadedir.

Pinochet, Kurmay Başkanı olduktan sonra İstihbarat Dairesi'nin hazırladığı bültenlerin yetersiz olduğunu görüp Daire Başkanı'na bilgileri güncellemelerini ve bir istihbarat analizi hazırlamasını söylemiştir. Söz konusu analizi inceleyerek Pinochet, ülkede hüküm süren karmaşayı MIR, MCR,¹⁵ FTR¹⁶ gibi radikal solcu kesimlerce desteklenen gruplar, paramiliter oluşumlar ve marjinal şeklinde

¹⁵ *Movimiento Comunista Revolucionario* (Revolutionary Communist Movement – Devrimci Komünist Hareket).

¹⁶ *Frente de Trabajadores Revolucionarios* (Revolutionary Workers' Front – Devrimci İşçiler Cephesi).

nitelediği grupların örgütlediğine inanmaktadır. İşçilerin, öğrencilerin ve entelektüellerin de içine çekildiği kutuplaşmanın ülkedeki karmaşayı daha farklı boyutlara taşıyacağına ve radikal siyasi eğilimleri olan bu grupların kamu düzenine karşı faaliyetlerini geliştirmeye devam edeceklerine dair senaryolardan bahsetmiştir. Bu verilerden yola çıkarak ordunun Güvenlik Planı'nın olası bir iç savaşa karşı güncellenmesi gerektiğine karar verdiğini belirtmiştir. Pinochet'e göre, yürütme ile yasama arasında herhangi bir gerilim yaşandığında, eğer anayasal çözüm yoksa, çatışma had safhaya ulaşabilecektir. Bu durumda geleneksel olarak arabuluculuk yapan Silahlı Kuvvetlerin, yürütme veya yasama kuvvetlerinden birinin paramiliter bir güç oluşturması halinde, artık arabuluculuğunu devam ettiremeyeceği yorumunu yapmıştır (Pinochet, 1982: 70–73).

İç savaşın kaçınılmaz olduğunu düşünen Pinochet, ordu için tek çarenin yönetimi ele almak olduğunu çünkü yaşanan olayların, Allende'nin planlarını veya amaçlarını değiştirmedikçe kanıtlandığını ifade etmiştir. Ordu inisiyatifi ele alma hazırlıklarını 23 Haziran 1972 tarihinde yapmaya başlamıştır. Eylem planı hazırlıklarını yürüten Pinochet'ye göre ilk yapılacak şey İç Güvenlik Planı'nın savunma niteliğinden saldırı niteliğine dönüştürülmesi olmuştur. Söz konusu çalışmaya dair belgelerin adım adım hazırlanması ve şüphe çekmemek adına pek çok grup arasında yayılması gerektiğine inanmıştır. Ülkedeki terör eylemlerinin artmasının ve Allende'nin Marksist amaçlarından sapmayacağını anlaşılmaması üzerine Pinochet her şeyini kaybetme riskine rağmen Planı genişletme kararı almıştır. Ona göre, “*iyi bir saldırı, en iyi savunmadır*” (Pinochet, 1982: 73–75).

1973'ün başında ülkedeki kaosun durgunlaşıyor gibi görüldüğünü belirten Pinochet'ye göre, pek çok kişi hala Allende'nin siyasi liderliğinin düzeltilebileceğine inanmıştır. Ancak kendisini vaziyetin bilincinde görerek, ülkedeki kutuplaşmanın ve anarşinin tek sorumlusunun Cumhurbaşkanı Allende olduğu iddiasındadır. Öte yandan iktisadi göstergeler hiç iç açıcı değildir. Pinochet'nin aktarımıyla, kamuoyunun Mart ayının başında yapılacak seçimlere hazırlandığı günlerde devletin sorumluluğu altındaki idarelerde çok sayıda usulsüzlük patlak vermiştir. Kamulaştırılan tekstil sanayilerinde bir milyar escudo'luk¹⁷ zarar yaşanırken, gıda kıtlığı her geçen gün büyümüş, karşılıksız para miktarı giderek artmış, Şili'nin en zengin kaynağı bakırı işleten şirket 1971–72 mali yılı için 500 milyon dolarlık zarar beyan etmiş ve havayolu şirketi Lan-Chile'de büyük bir karaborsa ortaya çıkmıştır (Pinochet, 1982: 80–81). Dolayısıyla, yılın başındaki olumsuz faktörlerden ötürü *Unidad Popular*'ın oy kaybedeceği ve bu durumda izledikleri yolu değiştirmesi beklenmiştir. Ancak, Mart 1973 seçiminde *Unidad Popular* hükümeti 1970'deki %36'lık oy oranına kıyasla kongre oylarının %44'ünü kazanmış ve Şili tarihinde ilk kez bir hükümet ara seçimlerde oy oranını arttırmıştır (Bigelow, 2023; Ross, 2020). Bu sonuçlardan ötürü şaşkınlık içinde kalan Pinochet'ye göre, hileyle kaydedilmiş seçmenler aracılığıyla seçimlerde hile yapılmış, hükümetin oyları bu sayede artmıştır. 1973 seçimiyle birlikte Pinochet, Şili'nin uçuruma sürüklendiğini ve hükümeti destekleyen kuvvetlerin iç savaşa doğru yürüdüğünü gözlemlediğini; Marksist totaliter yapının ülkeyi taşıdığı düzensizlik, şiddet, kurumsal yıkım, siyasi ahlaksızlık ve ekonomik felaket kasırgasının durmayacağını ileri sürmüştür. Hükümeti ihraç etmeye hazırlanan subaylar ise eylem planını hayata geçirmekten başka yollarının kalmadığını düşüncesindedir. Bu yüzden kendilerini, planlarını hızlandırmak zorunda hissetmişlerdir (Pinochet, 1982: 84–85).

1973 yılı ilerledikçe ordunun içindeki hareketlilik giderek artmıştır. Pinochet eylem hazırlıklarını çok gizli bir şekilde yürütürken 29 Haziran tarihinde başarısız bir darbe girişimi yaşanmıştır (Meriç, 2006). İkinci Zırhlı Alayı'ndaki görev değişimi neticesinde eski komutan, subaylarıyla hükümeti devirmek amacıyla saraya yürümüştür. *El Tanquetazo* ya da *el Tancazo* diye de bilinen bu girişim, planları dâhilinde olmadığı için Pinochet'yi huzursuz etmiştir. Ancak Marksist paramiliter kuvvetlerin ne kadar hazırlıklı olduklarını, Marksistlerin tertibatını, marjinal sol grupların içinde bulundukları örgütlenme yapısını ve benzer durumda nasıl hareket edeceklerini görmesi açısından bu girişimi yararlı da bulmuştur (Pinochet, 1982: 92–96). *El Tancazo* olayı Pinochet'nin planlarını gözden geçirmesini ve geliştirmesini sağlamıştır.

Yine Pinochet'nin iddiasına göre, *el Tancazo* olayı Şili için gerilim sürecinin somut bir şekilde başlamasını tetiklemiştir. Bu olaydan sonra marjinal gruplar birçok fabrikayı işgal etmiş, Santiago'nun dış alanlarını güçlendirmiş ve askeri personele yönelik psikolojik savaş planı yürütmüşlerdir. Telefon,

¹⁷ Portekiz'in temel para birimi, 2002'de yerini Euro'ya bırakmıştır.

mektup ve mesajlarla askeri personelin ailelerini taciz edip korkutmaya çalışmışlardır. Dahası ülkeye kaçak silahların sokulduğu tespit edilmiştir. Savunma Bakanlığı'na bakan binalara keskin nişancılar yerleştirildiğini fark eden Pinochet, olası saldırıya cevap vermek için keskin nişancılar görevlendirmiş ve bakanlıktaki personel eğitilmiştir. *Unidad Popular*'ın silahları nerede tuttuğu ve kimlerin bu silahları taşıdığına dair raporlar elde edilmiştir. Yapılan askeri operasyonlarla hükümet kurumlarına ait araçlarda silahlar ve patlayıcılar bulunmuştur (Pinochet, 1982: 97–98).

Ülkedeki gerginlik kamyon sahiplerinin greve¹⁸ gitmesiyle tırmanmıştır. Bütün özel ulaşım durmuş ve halk hareketsiz kalmıştır. *Unidad Popular* ile Hristiyan Demokratlar arasındaki diyalog çıkmaza girmiştir. Pinochet'ye göre iki taraf da adeta sağır haldedir. Pinochet'ye göre, hükümetin grev sürecindeki en büyük hatası, araçlara yasadışı olarak el koymaktan daha akıllıca bir çözüm bulamaması olmuştur. Pinochet, kamyon sahiplerinin hayatlarına kastedildiğine; hiç kimsenin insan haklarından veya dayanışmadan bahsetmediğine; kaldı ki ülke dışındaki hiçbir grubun ya da örgütün Şili'deki suiistimale dikkat çekmediğine; çünkü söz konusu kurbanların ne sosyalist ne de Marksist olduklarından dolayı yabancı gözlemcilerin ilgisini çekmeye değer olmadıklarına inanmış ve kitapta bu düşüncelere yer vermiştir. Yine Pinochet'nin iddiasına göre gerilim her geçen gün artarken, marjinal sol grupların Silahlı Kuvvetlere karşı başlattığı psikolojik savaşın çatışan iki boyutu ortaya çıkmıştır: Marjinal gruplar bir yandan Silahlı Kuvvetleri tehdit ederken diğer yandan onları etkilemeye de çalışmışlardır. Pinochet, halk tamamen felce uğramış bir haldeyken siyasal ve toplumsal çatışmanın en kötü aşamaya vardığını ve iç savaşın eşiğine geldiğini ileri sürmüştür. Bu koşullar altında Şili'nin geleceğine yönelik iki seçenek görmektedir: Ya bağımsızlığından beri yaşadığı özgür yaşama sahip çıkacaktır ya da Rusya'nın uydusuna dönüşme riskini göze alacaktır (Pinochet, 1982: 98–100).

Öte yandan, Pinochet'ye göre Allende uyum arzulamakta ancak karşılaştığı ciddi sorunlara çözüm bulmak için bir irade gösteriyor gibi görünmemektedir. Bütün bunların Allende'nin iç savaş istediği kanısı uyandırdığı fikrindedir. Pinochet'nin gözünde Allende, halkın önünde barıştan bahsetse de gizliden gizliye iç savaşa hazırlanıyor ve tarihe “bir diğer Fidel Castro” olarak geçmek için eğitiliyordur. Hatta Allende kendini toplumsal barış arayışındaymış gibi göstermek için yeni bir paravan kabine atamış ve bu kabineye Silahlı Kuvvetlerin Komutanlarını getirmiştir. Pinochet'ye göre, ordudan kabineye atamalar yapması, Allende'nin ordu ile ilişkisini düzeltme çabasına işaret etmektedir. Allende bu hamle ile askerleri etkisiz hale getirmek istiyordur (Pinochet, 1982: 101).

Ağustos 1973 itibarıyla Pinochet, bizzat Allende tarafından, Şili Ordusu Başkomutanlık görevine getirilmiştir (Pilon, 2023). Pinochet'ye göre kendisinin başkomutanlık görevine getirilmesi, Allende yönetimi konusunda ikna edilmesi –kendi tabiriyle kandırılması– niyetiyledir. İddia ettiği üzere, Allende kendisiyle bir araya geldiği görüşmelerde düşünceleriyle Pinochet'yi etkilemeye çalışmıştır. Allende'nin, hükümetine karşı yürütülen bir burjuva kampanyasından ve oligarşinin, halkı hükümete karşı ayaklandırmak istediğinden bahsettiğini söylemiştir. Pinochet'ye göre ise Allende konuştuğu Şili'den ziyade bir başka ülkeden bahseder gibi görünmektedir (Pinochet, 1982: 104–105; 108).

Pinochet'nin kanaatine göre ülkedeki durum artık dayanılmaz hale gelmiş ve halkın tahammülü kalmamıştır. Buna mukabil, 27 Ağustos'ta Harekât Dairesi uzun bir muhtıra yayımlamıştır. Bu muhtırada, siyasi aşırılıkların uzlaştırılmaz noktaya vardığı ve ülkeyi kutuplaşmaya sürüklediği; mevcut Hükümet'in çözümünün halkın çoğunluğunun isteklerini karşılamadığı; proletarya diktatörlüğünün karşısında en büyük engel olduğundan dolayı orta sınıfın ekonomik anlamda saldırıya uğradığı; hem işçi hem de girişimci sınıfın üretim ve ülkenin kalkınması için eşit derecede önemli olduğu; Şililer arasındaki bölünmenin ve bu sınıflar arasındaki silahlı mücadelenin yaratılan nefretten beslendiği; insan hayatına ve özel mülkiyete saygının tükendiği; işçi sınıfının siyasal olarak örgütlendiği, eğitildiği ve silahlandırıldığı; halka ve kamu hizmetlerine bir saldırı dalgasının tetiklendiği; terörizmin hızla arttığı ve yetkililerin kontrolü kaybettiği; istenen ve özlenen barışın hükümet ve destekçileri tarafından sağlanamayacağı; öğrencilerin tamamen siyasileştirildiği ve siyasi amaçla kullandığı iddiaları yer almaktadır. Ülkeyi bu durumdan Silahlı Kuvvetler ile *Carabineros*'un (Polisin) bütünlük içinde olması ile ortak hareket etmesinin kurtarabileceği ve yapılacak askeri eylemin ülke tamamen eski haline dönene kadar bütün gücü elinde tutması gerektiği belirtilmiştir. Ağustos ayının

¹⁸ Agosin'e göre bu grevler oligarşi ve CIA'nın kışkırtmalarının ürünüdür (Enloe vd., 1989: 130). Galeano (2010: 342) ise, ABD hükümetinin, *Unidad Popular* hükümetinin düşmanlarını milyonlarca dolarla fonladığını ve kamyon sahiplerinin 1973'de ülke ekonomisini felce uğratan bu grevleri uzatmalarına olanak tanıdığını yazmaktadır. Ayrıca bakınız; Sigmund, 1977: 184–187.

sonunda ise Pinochet'nin planı artık son evresine ulaşmıştır. 14 Eylül ise bu planın eyleme geçmesi için tasarladığı tarihtir (Pinochet, 1982: 110–113).

Pinochet ordunun içinde de harekete geçmek için heveslilerin olduğu, ancak durumun ehemmiyetinden ötürü kimsenin bunu dile getiremediği, yine de birbirlerini anlayabildikleri kanısındadır. 5 Eylül'de Deniz Kuvvetleri'nden Amiral Carvajal, 9 Eylül'de Hava Kuvvetleri'nden General Leigh, Pinochet ile görüşmüştür. Baş gösteren sabırsızlık nedeniyle Deniz Kuvvetleri 11 Eylül'de hareket edilmesini istemiş, yoksa tek başlarına hareket edeceklerini bildirmişlerdir. Pinochet'ye göre, Deniz Kuvvetleri'nin tek başına hareket etmesi Kara Kuvvetleri'nin hazırladığı planı mahvetme ihtimalini taşımaktadır. Diğer birimler itaat etse de Deniz Kuvvetlerinin tek başına hareket etmesi intihar anlamına gelmektedir. Bu nedenle darbe –Pinochet'nin ifadesiyle “resmi bildiri”– öne alınmış ve Deniz Kuvvetleri'nin isteğini kabul etmekten başka çaresi olmadığını dile getiren Pinochet, en azından olası iç savaş tehlikesini önlemek için eylem tarihinin 14 Eylül'den 11 Eylül'e çekildiğini ifade etmiştir (Muñoz, 2008: 23; Pinochet, 1982: 114–115).

Eylem tarihinin 14 Eylül'den 11 Eylül'e alınması planlarda yapılması gereken tehlikeli bir değişiklik anlamına gelmektedir. Hükümetin ve Marksistlerin eylem planlarından haberdar olmalarından çok endişe duyan Pinochet, her ne olursa olsun olağan davranmak zorunda hissetmektedir (Pinochet, 1982: 117). Pinochet'ye göre, Marksistlerin birlikleri komuta eden generalleri yakın mercek altında tuttuğuna, bu nedenle de eylem hazırlığında yapılacak en ufak hatanın sadece askerin değil tüm ülkenin sonuna mal olacağına inanmaktadır. Öyle ki, eğer bu askeri hazırlık en ufak bir yara alsaydı binlerce masum insan hayatını kaybetmiş olacağını ve hatta uluslararası komünizmin bu masum insanların ölü bedenleri üzerinde temelleneceğini iddia etmektedir¹⁹ (Pinochet, 1982: 81–83).

Pinochet 10 Eylül saat 12.30'da Generaller Bonilla, Brady, Benavides, Arellano ve Palacios ile görüşmüş, generallere gizlilik yemini ettirmiştir. Ülkenin ahlaki, iktisadi ve siyasal durumunun en düşük noktaya ulaştığını ve artık ülkenin savunulamayacağını, 11 Eylül'de Şili'nin kaderinin değişeceğini söylemiştir. Plana göre hiçbir birlik 11 Eylül sabahı saat 7.30'dan önce hareket etmeyecektir. Allende'ye ülkeyi terk etmek için fırsat verilecek, eğer *La Moneda*'da²⁰ direniş devam ederse daha fazla kaybın yaşanmaması için Hava Kuvvetleri *La Moneda*'yı bombalayacaktır. Olur da 10 Eylül akşamı Pinochet ihanet veya şüphe sonucunda öldürülürse birliklerin komutasına en kıdemli General Bonilla geçecektir. Pinochet, generallere “*Beyler, bu karar değişmez, duramaz, duraksayamaz, başarısız olmasına müsaade edilemez, çünkü Şili'nin nihai kaderini belirlemektedir ve ülkemiz, beyler, hayatlarımızın üstündedir*” demiştir (Pinochet, 1982: 119–120). Söylemin nüanslarına bakıldığında, karar sorgulanamaz bir kesinlik içinde verilmiş gibi gösterilerek, diğer olasılıklar (müzakere, demokratik çözüm) dışlanmaktadır. Söz konusu askeri müdahale, “Şili'nin nihai kaderi” vurgusuyla birlikte ülkenin varoluşuyla eşdeğer tutulmaktadır ve neredeyse fedakârlık ve kahramanlık söylemleriyle temellendirilip ülke uğruna can feda etmeye hazır bir elit grup (üst düzey askerler) imajı yaratılmaya çalışmaktadır.

Darbe günü, 8.30'da Cunta Hükümeti'nin ilanından sonra Santiago'nun bütün devrimci radyolarından Milli Marş duyulmuştur. Darbe bildirisi, *Unidad Popular* hükümetinin isteyerek ya da istemeyerek ülkeyi sürüklediği ciddi ahlaki, toplumsal, siyasal ve iktisadi kriz ile Şili'yi iç savaşa sürükleyen terörün artmasına vurgu yapmıştır (Muñoz, 2008: 3; Pinochet, 1982: 124; Sigmund, 1977: 3). Söz konusu bildiriye göre Cumhurbaşkanı görevini Cunta'ya devredecektir. Amiral Carvajal ise, Allende'ye makamını teslim etmesini ve Hava Kuvvetleri'ne ait bir uçağın onu ve ailesini Panama'ya götürmek için hazır olduğunu iletmiştir (Muñoz, 2008: 9; Pinochet, 1982: 124). O gün *La Moneda*'da olan bir asker ise, *La Moneda*'ya giderken Cumhurbaşkanı Allende'nin ülkedeki anormal durumla ilgili radyoda yaptığı konuşmayı dinlediğini; saraya vardığında detayları sorduğunu ve cumhurbaşkanının hala yayında olup susturulamadığını; biri Hava Kuvvetleri'nden biri Deniz Kuvvetleri'nden gelen iki emir erinin Allende ile temas halinde olduğunu ve kendisine direnmenin faydasız olduğunu ve uçağın kendisini beklediğini söylediklerini aktarmıştır. Allende ülkeyi terk etmeyi reddetmiş ve elinde makineli

¹⁹ Buna karşın, darbe sırasında ve izleyen haftalarda Pinochet önderliğindeki askeri yönetim, çok sayıda mahkûmdan “kurtulmanın” yolu olarak onları en büyük spor sahası olan Şili Ulusal Stadyumu'na toplamış, binlerce muhalifin işkenceye maruz bırakmış ve yüzlerce kişiyi idam etmiştir. Dahası ülkenin kuzeyi ve Patagonya bölgesinde toplama kampları oluşturulmuş ve bu kamplarda işkence gören mahkûmların bir kısmı hayatını kaybetmiş bir kısmı ise uçaklardan denize atılmışlardır (Sancar, 2007: 107–109). 2011 yılında Şili hükümeti, Pinochet diktatörlüğü tarafından 40 binden fazla kişinin öldürüldüğünü, “kaybedildiğini” veya işkence gördüğünü kabul etmiştir (Bigelow, 2023).

²⁰ Şili Cumhuriyeti'nin başkanlık konutu olan *Palacio de La Moneda*'nın sözlük anlamı Darphane Sarayı'dır.

tabanca ile cevap olarak “Sonuna kadar bununla kendimi savunacağım, son mermiyi kendim için saklayacağım ve kendimi burada vuracağım” demiştir (Chasteen, 2012: 330; Pinochet, 1982: 124–125).

Pinochet, Santiago Savaşı olarak nitelendirdiği Şili Darbesi’ne karşı, Allende tarafından elbette bir tepki beklemiştir. Pinochet’ye göre, paramiliter gruplarının var güçleriyle kendisini destekleyeceğinden emin olan Allende vakit kazanmak için elinden geleni yapmıştır, ancak Marksist mücadeleye körü körüne inanan ufak bir grup dışında Allende yalnız bırakılmıştır (Muñoz, 2008: 5; Pinochet, 1982: 127–128). Teslim olmamak için direnen Allende’nin barış görüşmesi talebini reddettiğini belirten Pinochet, koşulsuz teslimiyet dışında bir çözüm bulunmadığını; teslim olması için Allende’ye 10 dakika süre verildiğini, sarayı terk etmezse bombalamanın sonuçlarına katlanmak zorunda kalacağını iletmiştir. Amiral Carvajal, bir Marksist’in bombalama başlamadan önce Allende’yi ikna etmek için bir dakika beklemelerini istediğini Pinochet’ye bildirdiğinde Pinochet, şu cevabı vermiştir:

“Olmaz Amiral, Şili’nin kaderi için savaşıyoruz. Zayıflık göstermek, süre vermek ve barış görüşmesini kabul etmek yapacağımız en kötü şey olur. Uçağın hazır olmasını ve beklemesini, onun (Allende’nin) ise Arjantin hariç dilediği herhangi bir yere gitmesini emrettik” (Pinochet, 1982: 131).

Yukarıdaki ifadeler de vatanın kaderi gibi yüce bir amacı merkeze alarak darbe eylemini meşrulaştırma hamlesi olarak okunabilir. Dolayısıyla, darbe sadece siyasi değil, ulusal bir kurtuluş savaşı olarak çerçevelenmektedir.

General Palacios’tan gelen acil telefon ile Allende’nin intihar ettiği haberi ulaşmış ve Pinochet; Silahlı Kuvvetlerin Allende’nin ölümünden sorumlu tutulmaması ve suçlanmaması için Kara, Deniz, Hava Kuvvetlerinin Cerrah Komutanlarını, *Carabineroların* Başhekimi ve Santiago Adli Tabibinin Allende’nin bedenini derhal incelemelerini ve ölüm nedenini belgelendirmelerini istemiştir. Allende’nin saraydan alınan bedeni otopsi için Askeri Hastaneye gönderilmiş, bu sırada “Santiago Savaşı” şiddetle devam etmiştir. MIR paramiliter güçleri ve gerillalarla çatışmalar yaşanmış ve askeri birlikler etkin bir şekilde cevap vermişlerdir; fakat sanayi bölgelerinden bekledikleri saldırılar gerçekleşmemiştir. Çatışmaların sonucuna ilişkin olarak Pinochet şunları söylemiştir: “*Şili kurtulduğunda, vicdanımız ve engellenmiş düşüncelerimiz kurtulduğunda sadece şunu söyleyebildim: Yaşa Şili!*” (Pinochet, 1982: 131). Pinochet’nin, savaş olarak tasvir ettiği askeri müdahale gününe ilişkin ifadelerindeki tutarsızlık dikkat çekmektedir: bir yandan şiddetle devam eden bir savaş referansı kullanırken, diğer yandan paramiliter güçlerle yaşanan çatışmaların dışında bekledikleri saldırıların gerçekleşmemiş olduğunu belirtmektedir. Bu tutarsız anlatı içerisinde bir “kurtuluş” miti yaratarak onu etik ve duygusal olarak meşrulaştırmak üzere, bu sözleriyle fikri ve ahlaki bir kurtuluşa, hatta adeta özgürlük ve yeniden doğuşa, ek olarak da ulusal birlik çağrısına atıfta bulunmaktadır.

Kan dökülmeden ülkenin liderliğini bırakması ve teslim olması için Allende ile dört defa iletişime geçtiklerini belirten Pinochet, Allende’nin tekliflerini reddettiğini, *La Moneda*’nın ise adeta cephaneye döndüğü için bombalandığını ve birlikler tarafından teslim alındığını söylemiştir. Allende’nin ölümüyle ilgili Pinochet şöyle demiştir:

“Señor Allende çenesine dayadığı yarı otomatik bir silahla kendisini vurarak intihar etmiştir. Böylece, kendi başlattığı felaket fiilen sona ermiştir ve ülkenin yeniden yapılanma ve onarım süreci başlamıştır. Ben o sayfayı kapattım, artık bu konuda konuşmaya devam etmek istemiyorum” (Pinochet, 1982: 145).

Pinochet’nin dile getirdiği “kendi başlattığı felaket” ifadesi, bireysel bir günah keçisi yaratımına örnektir. Allende, ülkedeki bütün sıkıntıların ve “felaketin” tek sorumlusu olarak gösterilmektedir. “Yeniden yapılanma ve onarım” vurguları ise darbeyi yenilenmenin zorunlu koşuluymuşçasına sunmaktadır. Pinochet’nin son cümlesi de geçmişin sorgulanmaması mesajını içermesinin yanında failin hesap vermekten kaçınması ve kaleme aldığı kitap yoluyla inşa ettiği tarihsel anlatının Şili halkınca sorgusuz sualsiz kabul edilmesi istencine sahip olduğu şeklinde okunabilir.

Şili’deki yeni hükümeti (Cunta Hükümeti’ni) ilk olarak Brezilya tanımıştır. Bu arada 11 Eylül’den sonra silahlı kuvvetler ile Marksistler arasında iki tarafın da ağır kayıplar verdiği çatışmalar yaşanmış; şiddetlenen çatışmalar ancak dördüncü aydan sonra azalmaya başlamıştır. Çatışmaların ardından

Marksistlere yapılan baskınlarda çok sayıda silah ve radikal propaganda malzemesi ile broşür ele geçirilmiştir (Pinochet, 1982: 138).

Şili'de yönetime Cunta Hükümeti'nin gelmesi ve bu hükümetin ilk olarak Brezilya tarafından tanınması Şili'nin Brezilya'ya benzeyeceği yorumlarına sebep olmuştur. Pinochet ülkenin liderliğini devralmak ve bu makamı doldurmak gibi amaçları olmadığını; hedeflerinin ülkeyi normal hale döndürmek ve onarmak olduğunu; ülke normale döner dönmez cuntanın görevini hükümete devredeceğini ve ülkenin iyileşmesinin ne kadar süreceğini önceden bilmenin zor olduğunu söylemiştir. Ayrıca, söz konusu hareketin (darbenin) ulusal bir hareket olduğunu, başka hiçbir harekete benzemediğini, çünkü savaşın ortasında bile alınan önlemlerin hukuka uygun olduğunu ifade etmiştir. Ezcümle, Pinochet'ye göre Şili'deki hareket Brezilya'dakinden farklıdır (Pinochet, 1982: 145).

Şili'deki olaylarda ABD'nin etkisinin bulunduğu ve Beyaz Saray'ın yaşanacak gelişmelerden haberdar olduğu söylentilerine ise Pinochet, bunun herhangi birinin veya bütün dış etkilerden uzak ulusal bir hareket olduğunu yinelemiş, hatta eşinin dahi bilmediğini söylemiştir. Bu hareketi planlayanların çok az kişiden oluştuğunu ve ne Birleşik Devletler'in ne de başka bir ülkenin bir ilgisinin bulunduğunu, bunun kendi ulusal sorunları olduğunu ve çözümüyle de yalnızca kendilerinin yüzleşmeleri gerektiğini dile getirmiştir (Pinochet, 1982: 146).

Her darbeye olduğu gibi olayların daha barışçıl bir yöntemle veya diyalogla çözümlenip çözülemeyeceği sorusu Şili Darbesi için de akla gelmektedir. Başka bir yolun kalmadığını vurgulayan Pinochet, aşağıdaki sözlerle kendisini savunmuştur:

“Hâlihazırda Hristiyan Demokratlar ile Marksist hükümet arasında Ocak ayından beri devam eden diyaloglar sonuçsuz kalmış; bu arada marjinal sol silahlanmayı sürdürmüştür. Allende her zaman barış ve sükûnet isteğini dile getirmiş ancak politikasını değiştirmemiştir. Allende her ne kadar bu isteğini her fırsatta yinelese de La Moneda ile Tomás Moro'daki cephanelerin fotoğrafları ele geçirilmiştir. Allende'nin farklı bir “diyalog” hazırlığı içinde olduğu şüphesizdi. Nihayetinde, 11 Eylül bildirisi bir iç savaşı durdurmuştur” (Pinochet, 1982: 146–147).

Pinochet'nin, gerek burada gerekse kitap boyunca Allende'ye yönelik suçlayıcı (yer yer aşağılayıcı) söylemleri, yaratmaya çalıştığı bir “çelişki ve ikiyüzlülük” imajı yaratma yönteminin bir parçasıdır ve Allende sıklıkla güvenilmez ve samimiyetsiz olarak gösterilirken Pinochet, kendisini güvenilir ve doğru lider olarak konumlandırma çabasıdır. Darbeyi, iç savaşı önleyen bir eylem olarak sergilemesi ise meşrulaştırma stratejinin yansımasıdır.

11 Eylül'den bir ay sonra halka seslenen Pinochet, hukukun üstünlüğünün ihlal edilmesini ve geniş çapta ahlaki ve iktisadi yozlaşmanın yayılarak devam etmesini iç çatışmanın derecesine bağlamaktadır. Bu da devleti ciddi bir tehlikeye sokmaktadır. Pinochet'nin söylediğine göre bu koşullar altında ülkeyi normal yaşamına yeniden kavuşturmak ordu ile emniyet güçlerinin görevidir. Herhangi bir suçlama varsa, Anayasa ve kanunlara karşı çıkanlara ve dahası temsilci olarak yükümlülüklerini yerine getirmeyenlere atfedilmelidir ki, bu kişiler ülkeyi kendi siyasi düşüncelerinin üzerinde görmeyi başaramayan, bu nedenle ülkenin egemenliğini ve güvenliğini tehlikeye sokanlardır (Pinochet, 1982: 147). Buradaki söylemde de “tehlikeli düşman figürü yaratma” stratejisi göze çarpmaktadır. Marksistler ve Allende hükümeti ahlaksız, yasa dışı ve tehditkâr bir “öteki” olarak inşa edilmektedir.

Pinochet'ye göre, Marksist rejim Temsilciler Meclisi'ni hiçe saymıştır çünkü Anayasa'yı ciddi şekilde ihlal etmiş ve devletin diğer yetkilerini sistematik bir şekilde görmezden gelmiş, kötüye kullanmış ve aşağılamıştır. Vatandaşlar bireysel haklarından ve güvencelerinden mahrum bırakılmış ve ülkeyi büyük tehlikeye atan gayri meşru paralel yetkilerin oluşumuna izin veren totaliter bir sistem kurma gibi ahlaka sığmayan bir amaçlarının olduğu ortaya çıkmıştır. Yüksek Mahkeme'nin (Yargıtay'ın) idari otorite tarafından yapılan gayri meşru eylem iddiaları alay konusu olmuş ve Sayıştay Başkanı'nın yasal gözlemleri resmen reddedilmiştir (Pinochet, 1982: 149). Tam da bu nedenlerle Pinochet (1982: 149), acı bir şekilde ihanete uğramış olan Şili halkına barış ve iyileşme umudu sunmak gayesiyle askerin ülkedeki kargaşa durumuna son vermekten başka seçeneği olmadığını iddia etmektedir.

Siyasi hırs yüzünden Şili’de kutuplaşma ve ayrışma bilerek veya bilmeyerek gittikçe artmıştır. Her çaba fakir ile zengin, eğitime ulaşabilen ile ulaşamayan arasındaki mesafeyi arttırmak için yapılmıştır. Yine bu çabalar, kırsal kesim ile kentsel kesim, kamu işçileri ile özel sektör işçileri, sivililer ile askerler, farklı ideolojilere sahip kişiler arasındaki farklılıkları derinleştirmek için sarf edilmiştir. Pinochet’ye göre, halkı bölen bütün eğilimler, aslında aynı toprağın çocukları, aynı geleneğin kardeşleri ve daha iyi bir kader arzulayan bir ülkenin kurucuları yani Şilileri kutuplaştırıp ayrıştırmıştır. Pinochet yeni bir toplum kurarken bu göz ardı edilen detayları özellikle dikkate aldığını; 11 Eylül başarısının ise Şili’yi Marksist diktatörlüğe karşı özgürlük sevdalıların savaştığı kahramanca mücadeleye sevk ettiğini ifade etmiştir (Pinochet, 1982: 150). Toplumun yeniden inşası sürecinde bir “biz-pozisyonlaması” stratejisine başvurulmakta ve toplumsal rıza ve aidiyet duygusu yaratımı hedeflenmektedir. Aynı zamanda Pinochet’nin, kutuplaştırmayı karşı tarafın eylemlerine bağlayarak, kendini birleştirici aktör konumuna getirme niyetinde olduğu da söylenebilir.

Pinochet, yönetimi ele almalarıyla birlikte ülkeyi eski haline döndürmek için yapacaklarını şu şekilde ifade etmiştir:

“Milliyetçilik yabancı yatırımları reddetmek değil, ancak öncelikli bir koşul olarak Şili’nin menfaatini sağlamak için yabancı yatırımları düzenlemektir. Yatırımı, sermayelendirmeyi ve tasarrufları teşvik etmek için dürüstlükten, oyunun kurallarına saygıdan ve işin değeri ile herkesin çabasından kaynaklanan itimadı arz edeceğiz. Yeni refah kaynakları ve Şili halkı için istihdam yaratma potansiyeline sahip modern bir ekonomi, rejim tarafından tamamen desteklenecektir ve rejim, bu ekonominin işleminde gerekli derecede devlet müdahalesiyle birlikte özel teşebbüsü uyumlaştırmayı ve dengelemeyi amaçlamaktadır. Modern devletin rolü aslında üretici ile tüketici arasında hakem olarak hizmet etmektir ve bizim çabalarımız bu doğrultuda olacaktır” (Pinochet, 1982: 153).

Pinochet, serbest piyasa kapitalizmini ulusal çıkar üzerinden meşrulaştırmaya çalışmaktadır; yabancı sermaye karşıtlığı milliyetçi bir denetimle kabul edilmektedir. “Rejim”in ekonomiyle ilgilendiği, refah ve istihdamı desteklediği vurgulanarak darbe sonrası yönetimin yalnızca güvenlik değil, kalkınma ve refah üretme kapasitesi olan rasyonel bir aktör olduğu düşüncesi inşa edilmektedir.

Pinochet, hemen darbe sonrasında yaptığı kısa erimli cunta iktidarı açıklamasının aksine yönetimde uzun süre kalacaklarının sinyali de şu sözlerle vermiştir:

“Yeniden yapılandırmak yıkmaktan her zaman daha yavaş ve daha zordur. Bu nedenle görevimizin arzu ettiğimiz gibi kısa süreli olamayacağını, dolayısıyla taahhütlerimizin tamamlanması için ne bir dönem ne de bir tarih belirleyebileceğimizi biliyoruz” (Pinochet, 1982: 155).

Pinochet, burada askeri yönetimin süresizliğini, “yeniden yapılandırmanın” zor ve zaman alan bir süreç olduğu gerekçesiyle pragmatik bir şekilde meşru ve kaçınılmaz göstermeye çalışmaktadır. Alt metinde, demokratik devlete geri dönüşün ertelenmesi fikri yatmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Siyasi tarihe bakıldığında birçok darbe örneğine rastlanmaktadır. Bu darbeler genellikle devrilen açısından incelenir ve yorumlanır. Darbeyi yapan açısından ise olaya nadiren bakılır. Genelde darbeyi yapan taraf gaddar, acımasız ve suçlu olarak görülür. Şili Darbesi söz konusu olduğunda da çeşitli kaynaklarda, demokratik bir seçimle iktidara gelen ilk sosyalist Başkan Allende’nin yönetimden devrilmesi incelenmektedir. Şili’yi 17 yıl cunta ile yöneten Pinochet’nin kendince gerekçeleri, kitabı *El Dia Decisivo* dışında nadiren inceleme konusu olmuştur. Söz konusu eser incelendiğinde ise, Pinochet’nin en başta Marksizm’e muhalif bir pozisyon içerisinde bulunmadığı; ancak gözlemleri, incelemeleri ve yaşadığı birtakım deneyimleri sonucunda Marksizm’in uzak durulması gereken bir ideoloji olduğu kanısına ulaştığı görülmektedir. Marksizm’i benimseyenlerin iktidara gelmesinin ülkenin yararına olmayacağını düşünmekte olsa da *Unidad Popular* hükümetine kendi nazarında bir şans vermiştir. Ona göre, sınıfsız bir toplum idealine sahip olan Marksistler uygulamada bunu başaramamışlardır. Yaptıkları her atılım toplum içerisindeki arasındaki ayrımın daha da derinleşmesine

yol açmış; “aynı toprağın çocukları, aynı geleneğin kardeşleri ve daha iyi bir kader arzulayan bir ülkenin kurucularını, Şililileri” bölmüştür. Sınıflar arası eşitlik amaçlayan Allende yönetimi, proletarya diktatörlüğünü kurmaya çalışmıştır. Başlangıçta yaşanan ekonomik gelişmeler olumlu olsa da kalıcılık kazanmamıştır. Toplum içerisindeki ayrışmadan sorumlu tuttuğu Allende'nin yöntemlerini değiştirmesini beklediğini dile getiren Pinochet, devam eden süreçte Allende'nin yöntemlerinin aynı kaldığı iddiasını ve ülkenin felakete sürüklendiğini öne sürmüştür. Nihayetinde Pinochet'ye göre kaçınılmaz noktaya gelinmiş; Şili'nin kurtuluşu için hiçbir siyasi yol kalmamış; Şili'nin geleceğini, ülkenin koruyucusu olan Ordu'dan başkası kurtaramaz hale gelmiştir.

Pinochet ordunun bir ferdi olarak kendisini, ülkesini ve vatandaşları korumaktan sorumlu addetmektedir. Ona göre, 1973 Eylemini gerçekleştirmesi bu sorumluluğunu yerine getirme çabasıdır; ülkesinde geleneksel demokrasinin işlemesi artık mümkün değildir ve Şili'nin uçuruma sürüklenmesi engellenmek zorundadır. Bu nedenle, ülkedeki aksaklıkları ve halkın yaşamındaki sıkıntıları düzeltme/onarma görevini üstlenen ordu, her şey normale dönene kadar yönetimde kalacaktır. Tüm bu gerekçelere dayanarak, Pinochet, yaptığı darbeyi kendi perspektifinden haklı görmüş ve savunmaktan geri durmamıştır. Bunun en iyi göstergelerinden biri ise kitabında bu süreci anlatırken “darbe” kelimesini kullanmaması; bunun yerine “eylem, plan ve Santiago Savaşı” ifadelerini tercih etmesidir. Bu kısa incelemenin de gösterdiği gibi, Pinochet kendisini tutarlı bir anti-Komünist ve derinlikli bir fikir insanıymışçasına tasvir edip hayat hikayesini yeniden kurgulamaktadır. Özetle, dünya siyaset tarihinin gördüğü en acımasız liderler listesinde yer bulan Pinochet'nin gözünden 11 Eylül 1973 darbesi, Şili'deki iç savaşı durduran bir hareket olmuştur. Şili'nin geleceğinin kurtuluşunda başka bir çare kalmadığı fikriyle üzerine düşen sorumluluğu yerine getirdiğini ileri sürmüş ve bu hareketin liderliğine soyunmuştur. Darbeler tarihine bakıldığında, bütün cunta rejimleri ve diktatörleri – gerekçelendirmeleri farklılaşsa da– benzer argümanlarla (vatan savunuculuğu, rejim koruyuculuğu, demokrasi bekliliği vb.) yönetimlere el koymuştur. Dolayısıyla, Pinochet'nin bir sapma ya da anomali olmadığı görülebilir. Galeano'nun (2010: 344) da dile getirdiği üzere, Pinochet klinik bir vaka veya muz cumhuriyetlerinin vahşi geleneklerinin mirasçısı değildir.

Son olarak, madalyonun öteki yüzünü anlatan kaynaklar –*Unidad Popular* hükümeti, Allende, Marksistler, işçiler, köylüler, sendikacılar, öğrenciler, adeta tecrit kampına dönmüş Şili Stadyumuna kapatılan binlerce kişi, siyasi mahkumlar, işkenceye maruz kalanlar, idam edilenler, “kaybedilenler” ve mağdur edilen Şili halkı açısından inceleyen çalışmalar ve hatta ABD'nin 1970-73 yılları arasında Şili'yi ekonomik olarak “istikrarsızlaştırma” projesi ve Allende hükümetini diplomatik olarak izole etme çabaları da dahil olmak üzere darbe sonrasında Pinochet liderliğindeki yeni askeri rejim altında yaşanan insan hakları zulmünün kanıtlarını sunan yazışma ve telgraflar²¹– Şili darbesinin, ABD (CIA) destekli bir eylem olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, madalyonun bu yüzü göz önünde bulundurulduğunda, Şili'de gerçekleşenin bir siyasal iktidar değişikliğinden ziyade ideolojik bir çatışmanın sonucu, hatta belki de doruğu, olduğunu vurgulamak abesle iştigal olmayacaktır.

Bu analiz göstermektedir ki, Pinochet'nin otobiyografik eseri sadece tarihsel bir anlatı değil, aynı zamanda güçlü bir ideolojik yeniden inşa çabasıdır. Failin kendisini “zorunlu müdahale eden” kurtarıcı, adeta bir tür Mesih olarak sunması, otoriter liderlerin klasik meşrulaştırma stratejilerinin bir örneğidir. Meşrulaştırma, suçun inkârı, ulusal birlik söylemi ve korku siyaseti gibi söylemsel stratejiler metin boyunca sistematik biçimde kullanılmaktadır. Pinochet, tarihin yargısından kaçmak ve kendi eylemini olumlamak için hem geçmişi yeniden tanımlamakta hem de geleceği belirsizleştirerek iktidarının devamını rasyonelleştirmektedir. Dolayısıyla, bu çalışma, darbeleri yalnızca sonuçlarıyla değil, aynı zamanda “nasıl anlatıldıkları, hangi ideolojik çerçevelerle sunuldukları ve bu anlatıların toplumda nasıl karşılık bulduğu” açısından da değerlendirme gerekliliğine işaret etmektedir. Bu çalışma ile birlikte, otoriter söylemlerin yalnızca siyasi değil, aynı zamanda söylemsel bir iktidar alanı kurduğu ortaya konulmak istenmiştir.

²¹ Allende'nin seçildiği 1970 seçiminden 1973 darbesine pek çok olaya ilişkin gizliliği kaldırılan belgeler, kayıtlar, telgraflar, CIA ve raporları, Kissinger ve CIA yetkilileri arasındaki toplantı tutanakları gibi sayısız belgenin arşiv kaydı, Peter Kornbluh'un hazırladığı *The Chile Documentation Project* (Şili Belgeleri Projesi) kaynağından incelenebilir. İlgili sayfa linki: <https://nsarchive.gwu.edu/project/chile-documentation-project>

KAYNAKÇA

- Bigelow, B. (2023). The overthrow of democracy in Chile—A timeline. *Zinn Education Project*. Erişim adresi: <https://www.zinnedproject.org/materials/chile-coup-timeline/>
- Chasteen, J. C. (2012). *Latin Amerika tarihi: Kanla ve ateşle yoğrulmuş toprakların öyküsü* (E. Duru, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Crain, D. A. (2023). Allende wins a close election in Chile. *EBSCO*. Erişim adresi: <https://www.ebsco.com/research-starters/history/allende-wins-close-election-chile>
- Demir, M. C. (2012, Eylül 29). 1973 Şili darbesi. *Gündem Türkiye*. Erişim adresi: <https://www.gundemturkiye.com/tarih/dunya-tarihi/1973-sili-darbesi.html>
- Eagleton, T. (2018). *Why Marx was right*. New Haven: Yale University Press.
- Enloe, C., Schirmer, J. G., Bunster, X., Agosin, M., & Arditti, R. (1989). *Latin Amerika'da askeri diktatörlük ve kadın* (Ü. Cizre & S. Üşür, Ed.). İstanbul: Belge Yayınları.
- Erdem, K. (2004, Nisan 8). Şili: 1973 Yenilgisinin Dersleri. *Marksist Tutum*. Erişim adresi: <https://marksist.net/kemal-erdem/sili-1973-yenilgisinin-dersleri>
- Fairclough, N. (2009). *Discourse and social change* (Reprinted). Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, N. (2015). *Language and power* (3. ed). London: Routledge.
- Fairclough, N. (2023). Critical discourse analysis. İçinde J. P. Gee & M. Handford (Ed.), *The Routledge Handbook of Discourse Analysis* (2. basım, ss. 11-22). London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003035244-3>
- Fairclough, N. L. (1985). Critical and descriptive goals in discourse analysis. *Journal of Pragmatics*, 9(6), 739-763. [https://doi.org/10.1016/0378-2166\(85\)90002-5](https://doi.org/10.1016/0378-2166(85)90002-5)
- Flowerdew, J., & Richardson, J. E. (Ed.). (2020). *The Routledge handbook of critical discourse studies* (First issued in paperback). London: Routledge.
- Galeano, E. (2010). *Latin Amerika'nın kesik damarları* (A. Tokatlı & R. Hakmen, Çev.; 3. Basım). İstanbul: Çitilembik Yayınları.
- Heywood, A. (2016a). *Siyasetin ve uluslararası ilişkilerin temel kavramları* (F. Bakırcı, Çev.; 3. Baskı). Ankara: BB101 Yayınları.
- Heywood, A. (2016b). *Siyasi ideolojiler: Bir giriş* (L. Köker, Çev.; 10. Baskı). Ankara: BB101 Yayınları.
- Klein, N. (2007). *The shock doctrine: The rise of disaster capitalism*. Canada: Knopf Canada.
- Kornbluh, P. (t.y.). The Chile Documentation Project. *National Security Archive*. Erişim adresi: <https://nsarchive.gwu.edu/project/chile-documentation-project>
- Loveman, B. (2001). *Chile: The legacy of Hispanic capitalism* (3rd ed). New York: Oxford University Press.
- Marx, K., & Engels, F. (2012). *Komünist manifesto* (C. Üster & N. Deriş, Çev.; 10. Basım). İstanbul: Can Yayınları.
- Meriç, İ. (2006, Eylül 13). 11 Eylül'den 12 Eylül'e, Şili'den Türkiye'ye. *Marksist Tutum*. Erişim adresi: <https://marksist.net/ilkay-meric/11-eylulden-12-eylule-siliden-turkiyeye>
- Muñoz, H. (2008). *The dictator's shadow: Life under Augusto Pinochet*. New York: Basic Books.
- Pilon, A. (2023). Augusto Pinochet Ugarte. *EBSCO*. Erişim adresi: <https://www.ebsco.com/research-starters/biography/augusto-pinochet-ugarte>
- Pinochet, A. (1982). *The curical day (El dia decisivo)* (M. T. Escobar, Çev.). Santiago de Chile: Editorial Renacimiento.
- Sancar, M. (2007, Mart). Pinochet: Bir diktatörün muhtelif ölümleri ya da geçmişin gölgesinden kurtulmak. *Birikim Dergisi*, 215, (107–112). Erişim adresi: <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-215-mart-2007/2398/pinochet-bir-diktatorun-muhtelif-olumleri-ya-da-gecmisin-golgesinden-kurtulmak/4884>
- Ross, C. (2020, Haziran 4). 1973'teki Şili askeri darbesi ve kötülüğün bayağılığı. *darbeler.com*. Erişim adresi: <https://darbeler.com/1973teki-sili-askeri-darbesi-ve-kotulugun-bayagiligi/>
- Sigmund, P. E. (1977). *The overthrow of Allende and the politics of Chile, 1964-1976*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press. <https://doi.org/10.2307/jj.10153608>
- Sözmen, M. F. (2019, Şubat 9). 1973 Şili darbesi: Neoliberal laboratuvarın “mucize”si. *Evrensel gazetesi*. Erişim adresi: <https://www.evrensel.net/haber/373189/1973-sili-darbesi-neoliberal-laboratuvarin-mucize-si>
- Şah, U. (2020). Eleştirel Söylem Analizi: Temel Yaklaşımlar. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 7, Article 7. <https://doi.org/10.46250/kulturder.819362>

- van Dijk, T. A. (1995). *Communicating racism: Ethnic prejudice in thought and talk* (6. print.). Newbury Park, California: Sage Publications.
- van Dijk, T. A. (1999). *Elite discourse and racism* (Reprinted). Newbury Park, California: Sage Publications.
- van Dijk, T. A. (2010). *Prejudice in discourse: An analysis of ethnic prejudice in cognition and conversation*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- van Dijk, T. A. (2014). Socio-cognitive discourse studies. İçinde J. Flowerdew & J. E. Richardson (Ed.), *The Routledge Companion to English Studies* (ss. 26-43). London: Routledge.
- van Dijk, T. A. (2017). *Racism and the Press*. London: Routledge.
- Wodak, R. (2011). Critical Linguistics and Critical Discourse Analysis. İçinde J. Zienkowski, J.-O. Östman, & J. Verschueren (Ed.), *Handbook of Pragmatics Highlights* (C. 8, ss. 50-70). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/hoph.8.04wod>
- Wodak, R. (2014). Critical Discourse Analysis. İçinde *The Routledge Companion to English Studies*. London: Routledge.
- Wodak, R. (2015). *The Politics of Fear: What Right-Wing Populist Discourses Mean*. SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446270073>
- Wodak, R. (2024). Critical Discourse Analysis/Studies. İçinde C. Leung & J. Lewkowicz, *The Routledge Companion to English Studies* (2. basım, ss. 31-44). London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003221265-4>
- Wodak, R., & Meyer, M. (Ed.). (2016). *Methods of critical discourse studies* (3rd edition). Los Angeles: Sage Publications.
- Zaller, R. (2023). Salvador Allende. *EBSCO*. Erişim adresi: <https://www.ebsco.com/research-starters/history/salvador-allende>

Etik Beyanı : Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde ÖHÜİBF Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazar(lar)ına aittir.

Teşekkür : Yayın sürecinde katkısı olan hakemlere ve editör kuruluna teşekkür ederiz.

Ethics Statement : The authors declare that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In case of detection of a contrary situation, ÖHÜİBF Journal does not have any responsibility and all responsibility belongs to the author (s) of the study.

Acknowledgement : We thank the referees and editorial board who contributed to the publishing process.
